

ISSN 1857-4424

Nr. 7 (97) • Casa de Creație a Republicii Moldova • iulie 2019

Realități Culturale

REVISTĂ DE ETNOGRAFIE, FOLCLOR ȘI CULTURĂ CONTEMPORANĂ

Larisa Arseni

Sumar

ADRESAREA Consiliului Național Consultativ
al șefilor secțiilor/direcțiilor cultură și a oamenilor
de cultură din RM 1

ION VALER XENOFONTOV

Profesorul Ion Comanici: „Mareșalul nucilor”
și un „Ion Creangă a zilelor noastre” 3

ANATOL EREMIA

Destinul cuvintelor - 26 10

GHEORGHE GARBUZ

Cântarea vocală și instrumentală 12

DUMITRU MORCOV

O aventură de necrezut 14

VETA GHIMPU MUNTEANU

Larisa Arseni: O viață de om și de cântec 15

MARIANA COCIERU

Colindatul în ceată bărbătească în studiile etnologului
Nicolae Băieșu 21

VICTOR PLETOSU

Profesorul Nicolae Băieșu –
personalitate notorie a folcloristicii românești 24

Ilustrăm aceas număr al revistei cu
lucrări semnate de artistul plastic
Dumitru Bolboceanu,
care pe 8 iulie și-a sărbătorit ziua
de naștere.

Dumitru Bolboceanu, *The guide*

Dumitru Bolboceanu, *Cuibul păsării albastre*

COLEGIUL DE REDACȚIE

Pavel Popa, redactor-șef

dr. **Varvara Buzilă**,
Muzeul Național de Etnografie
și Istorie Naturală

dr. hab. **Victor Ghilaș**

dr. **Mariana Cocieru**

Veta Ghimpu-Munteanu,
Teleradio-Moldova

Veronica Caraulan,
Direcția Cultură mun. Bălți

Gheorghe Nicolaescu,
Cabinetul metodic al Ministerului
Educației, Culturii și Cercetării

SOCIETATEA CULTURALĂ

Casa de Creație a Republicii Moldova

Proiectul „Realități Culturale”

Tel./fax redacție: (022) 20-25-55
Telefoane: (022) 20-25-53, 069392909 (Ion Șarban)
Mob.: 069 39 24 98 (Pavel Popa, redactor-șef)

ISSN 1857-4424

APARE CU SUPTORUL
INSTITUTULUI CULTURAL ROMÂN

E-mail: casadecreatie@gmail.com
Adresa: mun. Chișinău, str. București, 68, oficiile 338, 324
Paginare și machetare: „Fox Trading” SRL

CONSILIUL NAȚIONAL CONSULTATIV
AL ȘEFILOR SECȚIILOR/DIRECȚIILOR CULTURĂ
ȘI A OAMENILOR DE CULTURĂ DIN RM

În atenția factorilor de decizie

ADRESARE

Subsemnații, membrii Consiliului Național Consultativ al șefilor secțiilor/direcțiilor cultură și a oamenilor de cultură din republică sunt îngrijorați de tentativele tot mai insistente vehiculate în spațiul public referitor la comasarea domeniului culturii cu domeniul educației în raioanele republicii. S-a efectuat comasarea în raioanele Dondușeni și Căușeni, se discută tot mai frecvent posibilitatea realizării acestei idei și în raioanele Edineț, Ialoveni, Ștefan-Vodă și Anenii Noi. S-a creat o situație confuză din cauza lipsei unui dialog între autoritățile publice centrale și locale, angajații din domeniul culturii și educației, care ar scoate în vileag punctele forte și punctele slabe ale acestei inițiative.

Autoritățile explică că prin aceasta se urmărește scopul economisirii mijloacelor financiare pentru întreținerea salariaților, fără a fi prezentate calcule concrete, argumentate, consultări publice.

Considerăm că nu este temei pentru crearea unei Direcții Generale care să preia competențele acestor două domenii cu un specific aparte.

Amintim că, tentative similare de comasare a acestor 2 domenii au fost și în anul 2003, dar Guvernul RM adoptă Hotărârea Nr. 864 din 14 iulie 2003 „Cu privire la modificarea și completarea unor hotărâri ale Guvernului RM”, care prevede instituirea secției (separate) cultură în raioane și în mun. Bălți cu statele de personal 3 unități (*fiind în vigoare până în prezent*).

Deosebirea este că instituțiile de învățământ realizează activitatea practică în mod sistematic, strict organizat, iar instituțiile de cultură, în structura timpului liber al auditoriului real și potențial, al consumatorului, produsul cultural-artistic. Implementarea acestei inițiative va perturba activitatea în ambele domenii, astfel cultura rămânând și în continuare marginalizată cu disponibilizarea specialiștilor, restructurare etc. Domeniul Culturii va rămâne în mediu neatractiv, necompetitiv, iar personalul din domeniul culturii insuficient

încurajat la nivelul mai multor structuri, atât civice, dar mai ales statale, cu precădere la prestigiul culturii în societate.

Un exemplu elocvent poate servi Implementarea Legii 270/2018 privind sistemul unitar de salarizare în sectorul bugetar, prin care s-a creat posibilitatea pentru administrațiile locale din teritoriu de a cointeresa, orienta, stimula tineretul cu capacități necesare de a-și face studii în instituțiile de învățământ artistic, iar cei ce sunt angajați să urmeze cursuri de formare continuă. Însă, care decurge anevoios. APL fiind reticente la stabilirea salariilor conform prevederilor legale din motiv că li se par exagerate, prin asta ne convingem că activitatea omului de cultură e subapreciată de societate, un motiv fiind și nealocarea mijloacelor financiare pentru salarizarea conform prevederilor legii noi, și altul, lipsa unui mecanism de implementare a legii.

Cu regret, specialiștii tineri din domeniul culturii, nu sunt susținuți la nivelul măsurilor de protecție existentă a specialiștilor tineri din ramura învățământului și ocrotirii sănătății.

E în continuare stagnare procesul de perfecționare a lucrătorilor caselor și căminelor de cultură cu specializare în domeniul patrimoniului cultural. APL adesea manifestă față de cadrele din cultură subiectivism exagerat, multe sunt la cheremul celor de pe loc. În multe cazuri lucrătorii sunt angajați, eliberați din funcții în dependență de ce partid susțin persoanele în cauză. Cultura, o susțin doar primarii care în trecut au fost încadrați în activitate culturală sau în dependență de inteligența personală.

Rămâne deplorabilă și situația la capitolul Baza tehnico-materială a instituțiilor de cultură, astfel majoritatea sunt în continuare degradare. Se alocă mijloace financiare modeste pentru achiziții de carte în biblioteci, procurarea aparatului performant de sonorizare și informațional, instrumentelor muzicale, mobilă specifică acestor

instituții, costume naționale, instalații tehnice de iluminare etc.

Mai există și o problemă-cheie la capitolul comasarea. E firesc ca la conducerea direcțiilor educație să fie doar specialiști din domeniu. Șefi ai direcțiilor comasate vor fi doar persoane din domeniul învățământului. N-o să permită cei de la învățământ ca la conducere să vină specialiști din alt domeniu, adică din cultură. Așa a fost și așa va fi. În schimb „la cultură” pot fi numiți oricine. Îndeosebi reprezentanți ai diferitor partide. Nu rareori ca pedeapsă. (*Exemplu: comasările din raioanele Dondușeni și Căușeni unde șefii Serviciilor Cultură din cadrul Direcției Educație sunt profesori de specialitate...*).

Care vor fi consecințele? Din contul culturii se vor rezolva și alte probleme ce nu țin de cultură. Practica vieții a dovedit cu prisosință acest fenomen. Vor urma optimizări și se vor rteferi la domeniul culturii. Specialiștii din cultură vor fi pe planul doi în cel mai bun caz, ca și cultura în general.

Tot mai stringentă devine problema creării condițiilor prieknice de dezvoltare a culturii, asigurarea condițiilor pentru activitate eficientă. În condițiile nestandarte unde lipsește căldura, iluminarea, mobilier, instrumente muzicale, aparataj este complicat de a implementa acțiuni și metode promotorii prevăzute de Strategia Națională pentru dezvoltarea culturii – „Cultura 2020”.

Cultura nu poate fi impusă de sus, nu e o afacere personală. Ea are nevoie de libertate., spontaneitate și specificitate națională. Credem că factorii de decizie nu crează cultura, ci numai asigură condițiile prieknice de dezvoltare a ei, descoperind, stimulând și organizând colaborarea tuturor elementelor culturale ale țării pentru dezvoltarea domeniului culturii.

Reeșind din cele expuse, vom asista și în continuare la fenomenul degradării culturii, cu bugete austere, lăsată în umbră, lipsit de interes din partea societății.

Consiliul Național al oamenilor de cultură din republică nu susține categoric ideea comasării instituțiilor locale de specialitate din domeniile învățământului și al culturii (din lipsa unei legi privind reforma APL nivel I și II).

În acest context solicităm, implicarea de urgență în stoparea unor acțiuni care pot avea un impact negativ, chiar distrugător pentru domeniul culturii. În caz contrar, toți pașii întreprinși în ultimii ani care au dus la ameliorarea și dezvoltarea domeniului nu-și vor avea efectul și rezultatele pot fi egalate cu zero. Munca oamenilor și efortul personal al șefilor secțiilor/direcțiilor cultură din teritoriu, străduințele tuturor celor implicați vor fi un van. Avem certitudinea că nu se va întâmpla aceasta, câștigând, în ultima instanță rațiunea. Începuturile bune trebuie continuate, iar practicile deja afirmate trebuie să fie susținute în beneficiul societății. Fără cultură nici un popor nu are șanse de dezvoltare.

Subsemnații:

- **Serghei Ciuhrii**, *Artist al Poporului, Cavaler al Ordinului Republicii, vicepreședinte al Consiliului Național*
- **Valeriu Rusu**, *vicepreședinte al Consiliului Național, șef Secție Cultură CR Sângerei*
- **Gutiera Prodan**, *Maestru în Artă, jurnalist*
- **Mihai Suruc**, *șef Secție Cultură, Turism și Sport CR Leova*
- **Emilia Garbuz**, *șef Secție Cultură CR Rîșcani*
- **Angela Bazatin**, *șef Secție Cultură CR Edineț*
- **Iustina Scarlat**, *Maestru în Artă, secretar al Consiliului Național*
- **Andrei Baci**, *Maestru în Artă, coregraf*
- **Ilie Zagorciuc**, *șef Secție Cultură și Turism CR Briceni*
- **Sergiu Toderici**, *șef Secție Cultură și Turism CR Cantemir*
- **Ina Litra**, *șef Secție Cultură, Turism, Tineret și Sport CR Florești*
- **Angela Racu**, *șef Secție Cultură CR Rezina*
- **Valentina Uța**, *șef Direcție Cultură, Tineret și Turism CR Ștefan-Vodă*
- **Grigore Bucătaru**, *șef Secție Cultură CR Soroca*
- **Nicolae Garaz**, *președintele Federației Sindicatelor lucrătorilor din cultură*
- **Cazacu Tatiana**, *șef Secție protecție juridică și social economică FSLC*
- **Bulat Svetlana**, *șef Secție Cultură Cahul*
- **Rusu Eudochia**, *specialist principal al Direcției Cultură și Turism Călărași*
- **Cavlac Vasile**, *șef Serviciu Cultură Taraclia*
- **Mutelica Olga**, *șef Serviciu Cultură Glodeni*
- **Ciocoli Aliona**, *șef Secție Cultură și Turism în cadrul DECT Dondușeni*
- **Simionova Marina**, *șef Direcție Cultură și Turism Găgăuzia*
- **Casian Pavel**, *șef Secție Cultură, Tineret și Sport Telenești*
- **Valentina Rotaru**, *șef secție Cultură CR Șoldănești*
- **Tudor Grigoriță**, *șef Serviciu Cultură Ialoveni*
- **Ion Tulbu**, *șef secție Cultură CR Hîncești*
- **Elena Guler**, *șef Serviciu Cultură Orhei*
- **Lozovan Rodica**, *șef Secție Cultură, Turism, Tineret și Sport Drochia*
- **Dragan Tatiana**, *șef adjunct Secție Cultură Căușeni*
- **Bobeco Valentina**, *șef interimar Secția Cultură și Turism Criuleni*
- **Guțu Olga**, *șef Secție Cultură Basarabeasca*
- **Crecic Liudmila**, *șef Direcție Cultură Chișinău*
- **Cojocar Iulia**, *șef Secție Cultură, Turism și Sport Cimișlia*
- **Bolotovici Maria**, *șef Secție Cultură și Turism Ungheni*
- **Carulan Vera**, *șef Secție Cultură Bălți*

PROFESORUL ION COMANICI: „MAREȘALUL NUCILOR” ȘI UN „ION CREANGĂ A ZILELOR NOASTRE”

(Continuare
din numărul precedent)

Pregăteam mai mult temele în zilele de duminică. Mama care nu era sătulă de lucru niciodată, venea la mine:

- De ce nu ieși și tu la uliță, că iată băieții cum se joacă de tare?

Eu în genere eram ohotnic de joacă și eram iscusit la prins mingea, la fugă, la sărituri etc., dar acum...

În timpul examenelor tata m-a eliberat de muncile câmpului și puteam să mă dedau cu totul pregătirii biletelor. Am susținut toate cele 10 examene pe nota „5” și am primit «похвальный лист», adică atestat cu mențiune, care mi-a permis să fiu înscris la Școala pedagogică din Cahul fără examene. Foarte bine, dar înainte era cositul și treieratul. Cositul a trecut mai ușor puțin, am făcut porcani (căpițe) nu snopi ca înainte. Treieratul a fost mai greu, cai nu aveam. Dar autoritățile locale au adus în sat o mașină de treierat – batoză. La batoză era rând. Cine ocupa rândul trebuia s-o alimenteze neîntrerupt. Și iată i-a venit rândul tatălui la batoză. Eu cu Vasilică, frățiorul mai mic, de 12 ani, căram cositura cu haraba cu vacile. De încărcat haraba nu era simplu, fiindcă nu făcusem snopi legați, ci porcani, căpițe. Când înfigi furca în căpiță, ea, îndesată, se ia atâta că trebuie să ridici din buric, nu glumă și eu aruncam în haraba, iar Vasilică călca, îndesea și căram până noaptea târziu, apoi până veneam acasă, până adăpam vacile, le dădeam hrană, vara nopțile mici, hurducăiam până pe la miezul nopții, când mă culcam.

ION COMANICI
Fotografie de
Ion Valer Xenofontov,
30 iunie 2018

Când numai se crăpa de zi, pe la orele 4, venea mama, duios:

- Ionică, hai școală, mititelule, școală că e ziua, lasă poate mai dormi în căruță (haraba). Unde să dormi în căruță, cu vacile? Și uite așa din zi în zi, mai mult de 4 ore nu dormeam, credeam că asta nu o să aibă capăt. Mi se pare că se termina căratul la batoză, când într-o sâmbătă pe după amiază tata zice:

- Du-te, ia o parte din porcanii ceia și mâine dimineață mai faci o cale (duminică). Mă duc, încarc haraba, mai rămâneau vreo câțiva porcani. Zic, să vin eu mâine, duminică, pentru 4 porcani, iau și mai pun 2 rânduri deasupra hărăbalei. Te lua groaza, când te uitai la haraba. N-am luat în cont că drumul merge pe coasta de la Otmana. Când am ajuns pe la jumătate de drum

pe coastă, roata de dinainte, din spre vale a început a scârția și după puțin timp s-au rupt spițele, haraba s-a răsturnat, am umplut câmpul cu cositură. Am luat vacile și am venit acasă, să cer o roată la fratele mai mare Fiodor, care trăia alături. Când m-a văzut tata cu vacile atâta a exclamat dânsul:

- Ai încărcat tot! Măine dimineață cositura să fie la batoză. M-a ajutat fratele. Am pus roata. Au ieșit taman 2 harabale.

Se apropia 1 septembrie, plecarea la Școala Pedagogică. Zic, uite acolo am să mă satur eu de somn.

8. Școala Pedagogică

A venit în fine 1 septembrie 1948 și eu am plecat la Școala Pedagogică cu un singur gând – să mă satur de somn. Dar de geaba, somnul m-a părăsit și nu puteam dormi în condiții noi și pace. Primele zile la școală pedagogii ne atacau cu lucrările de control, ca să vadă, ce pregătire avem noi de la sate. Greu. Veneam acasă și spuneam:

- Tată, eu nu mă mai duc la școală că t greu și n-am să reușesc.

- Ei, n-ai să reușești, așa-i deodată, vezi-ți de carte acolo.

Dintru-început voi spune că am avut un mare noroc de această școală. Școala se afla în edificiul Liceu „Ion Voievod”, care în 1944 se refugiase în grabă, surprinși de operația militară „Iași-Chișinău”. Astfel laboratoarele și cabinetele au rămas întregi, neatinse, fiind bine înregistrate. La lecțiile de fizică am făcut cunoștință cu emisferile și experiența lui Otto von Guericke; dispozitivul cu ajutorul căruia se demonstrează

legea lui Arhimede – teoria fundamentală a plutirii corpurilor; tubul de sticlă pentru demonstrarea căderii corpurilor în vid; mașina electrică pentru demonstrarea descărcărilor electrice ș.a. Biblioteca bogată. Învățăm într-un singur schimb, fiecare grupă avea sala de clasă a sa. În aceste condiții directorul a stabilit în școală un regim semimilitar – de la 8.00 până la 13.00 ni se predau lecțiile, 13.00-14.00 – repaus la masă (aveam ospătăria noastră).

La 14.00 eram obligați să ne ocupăm locul respectiv în clasă, să pregătim lecțiile, temele până la 22.00. După fiecare 2 ore aveam repaus de 20 min – dansuri sub acompaniament de acordeon. Dirigințele de clasă sau unul dintre profesori era dator să stea în clasă la masa sa cu noi.

Profesorii erau bine pregătiți cu studii superioare, unii cu universități românești și europene.

Eu mergeam bine la toate obiectele în afară de limba rusă, la care stăteam destul de prost. În această situație am descoperit aptitudini de a învăța ușor pe de rost. Și învățam totul pe de rost: declinările, conjugările, regulile ortografice, texte de literatură artistică. Astfel reușeam cu nota 4 ca să am stipendie.

Tata de asemenea, când era în chezii cei buni îmi zicea:

- Mă, Ionel, tu ia seama, acolo pe voi vă învăța multe de toate, dar tu să înveți gramatica, ce o fi aceea gramatica, tu să o înveți, asta-i teoria.

Într-o zi, nu mult după începutul cursului întâi, s-au organizat niște treceri la atletica ușoară între școala pedagogică și școala de medicină. Profesorul m-a inclus la fuga de 100 m. Eu idee nu aveam despre regulile alergării. Profesorul M. I. Șalamov îmi explica în l. rusă, eu l. rusă nu știam. Ne-am aranjat la start și când am auzit „Vnimanie” eu am rupt-o din loc. Șalamov mi-a făcut observație – fals start.

Mi-a mai vorbit mult, însă eu nu înțelegeam nimic. Poate că nu știam limba bine, poate că intrasem în „febra” de start, eram atât de emoționat că îmi asudau palmele. Îmi zic: când vor porni toți, pornesc și

eu. La start, sigur, am întârziat cu vreo 3-4 min. Dar Șalamov a însemnat că eu i-am ajuns și am finisat odată cu adversarii. Învățătorul m-a liniștit. După aceea mi-a găsit pantofi cu cuie (шиповки), m-am antrenat cum trebuie. Și iată are loc întâietatea orașului la atletica ușoară, participau Școala Pedagogică, Școala de medicină, Școala Nr. 1, Școala Nr. 2. La alergări 100 m recordul îl deținea Leiderman, de la șc. De medicină cu performanța de 12,3 s. La proba preliminară eu am obținut rezultatul de 12,0 s. Leiderman s-a simțit „încolțit”. În finală s-a inclus și dânsul, eu am finisat primul cu recordul de 12,0 s, iar el – al II-lea cu rezultatul de 12,2 sec. Astfel am devenit campionul orașului Cahul la proba de 100 m, sportiv de categoria a III-ea. Am fost premiat cu chiloți și tricou sportiv și un geamantănaș studentesc. Când am venit acasă mama mă întreabă bănuitor:

- De unde ai tu lucrurile astea?

- Am fost premiat pentru primul loc la fugă.

- O fi, Ionică, că tu de mic copil fugeai tare de nu te puteam prinde să-ți trag o bătaie. În genere, eu aș zice că de la muncile câmpului, sapa, coasa etc., dar încărcarea harabalelor cu cositură ce înseamnă? Apoi frațele cel mare, bădița Toader, deseori la câmp, ne pune să ne întrecem la fugă, eu și Badia Coste, care era cu 4 ani mai mare decât mine și nu-i cedam.

La probele tehnice, la școala pedagogică „morișca” la bara fixă (турник) o făceam încă la Colibași, da aici am învățat să fac „scliopca” la turnic și la paralele, mai apoi cu multă muncă „semigigantică” (полусолнце).

În vara a. 1951 învățătorul de cultură fizică de la șc. Nr. 2 m-a luat la spartachiada republicană a elevilor la Chișinău. Dar ce decepțiune, la 100 m n.am intrat în finală. Atunci învățătorul m-a inclus la aruncarea suliței și, surprinzător, am ocupat locul 3 pe republică, cu rezultatul de 49 m. Am fost premiat cu un costum de flănică pentru schiori. Mi-a prins bine mai târziu, când învățam

la institut.

La început (cursul I-i) trăiam la internat peste Frumoasa. Când veneam la internat de la școală treceam peste pod. Aici noaptea se adunau băieți din oraș și ne țineau calea. Unica lor condiție era de a spune „Tatăl nostru”, în bătaie de joc, desigur, că adică pe noi la școală ne învăța să fim atești. Mi s-a întâmplat să vin la internat cu Fărcașanu, consăteanul meu, și iată ei la pod. Erau vreo 12 inși cam de vârsta mea și erau și ceva mai mici. Era peste înțelegerile mele o așa înjosire și am dat peste ei, să trec. S-a încins bătaia. Mă luptam cu ei cu toată înverșunarea. În față nu puteam să-mi stea, că eu loveam puternic cu pumnii vânoși încă plini de bătăture de la coarnele plugului, erau dezordonați, care și cum îi ducea capul, care îmi sărea în spate, care mă oblojea cu bățul...nu erau ordonați, ca câinii învățați ai ciobanilor de breaslă, aceia fiecare își știe locul său de unde să apuce cu dinții când prind lupul sau vreun alt câine, asmuțiți de stăpânul lor. Am văzut cu ochii mei când ciobanii de la Vadul-lui-Isac, alde Stroiu. Trecând hotarul cu Colibașul, au asmuțit câinii lor pe Dolca noastră, îndată au încheștat-o „metodic”; și când Stilea alde Dorinaș a ațâțat câinii asupra lui „Balan”, un câine mare de casă al lui Grigore Minăilă, „Cercel” ținea de după cap, „Fedeliș” – de gât, „Brezoi” – de sold, „Cozman” – de texitole, „Dulău” al nostru totdeauna apuca de după cap.

Cu toate că orașeni erau mulți n-au reușit să mă pună jos. Fărcașanu ia dat bir cu fugiții”. Nu se știe cu ce s-ar fi terminat bătaia, dacă nu ar fi apărut Gandrabura, student la anul doi, un om de statură 1,90, luptase pe front și avea contuzie, când se enerva era periculos. Când l-au văzut atacanții mei s-au împrăștiat ca puii de potârniche. Mi-a făcut observație, de ce am plecat singur la ora asta. I-am spus că am fost cu Fărcașanu, care, pesemne a fugit. Când am venit la internat, Doamne, ce i-a făcut lui Fărcașanu, cum de a putut el să-și lase colegul în primejdie și să fugă. Gandrabura era un student foarte

conștiincios, dar din cauza contuziei se enerva grozav, putea să arunce cu călimara în învățători.

În vacanța de vară, anul 3, eram acasă, la colibași. Mă trezesc cu niște prieteni mai vechi (din școală), care știau capacitățile mele la trânta moldovenească („la brâu”, sau „la curea”), hai bre, Ioane, te rugăm, la club, acolo ne trântim cu grănicerii, este unu zdravăn, îi trânteste pe toți. Măi băieți, eu nu prea sunt în formă, hai, te rugăm. M-am dus totuși. În fața clubului, se înserase de-a binelea. Un soldat, într-adevăr mai înalt și mai gros decât mine.

Ne apucăm de curea bine, el încearcă să mă strângă la mijlocul lui. Îmi zic, no, pe mine n-ai să mă apropii cu una cu două. Atunci eu încerc să-l împing (asta-i prima testare), el se ține, nu dă un pas înapoi, mie asta îmi trebuia. Mă întorc cu spatele spre șanțul de pe marginea străzii (Cahul-Reni), îl împing, se ține. Atunci fulgerător îl aduc peste șold (procedeul meu). L-am trântit drept cu mijlocul de marginea șanțului. Procedeul s-a mai repetat încă de două ori cu același succes. Băieții noștri nu mai puteau de bucurie. Măi Ioane, cum faci tu? Zic lui – trufia, orgoliu îi joacă festa. Eu îl împing, da el, ce, să dea înapoi? Unde ați văzut rus, să dea înapoi, și atunci el singur vine peste mine, eu numai îl întorc cu spatele la pământ.

Când eram la anul trei ne-au pus să supraveghem anul (cursul) întâi. Eu eram responsabil de grupa a IV „G”. Mă duc într-o seară să văd cum pregătesc ei temele. În grupă era un băiat, Moga. Statura de vreo 1,90 m. Eu mă purtam colegial cu dânsii. Întru în clasă, m-am salutat. Moga vine la mine, mă apucă cu mâna dreaptă de curea, mă ridică ca pe un copil și mă așează pe umărul lui. Zic, măi băiete, dacă vrei să-ți încerci puterile, ieșim afară și le încercăm. Am ieșit afară, după școală. Alte case spre valea Prutului nu mai erau. S-a luat toată grupa după noi. Ne-am luat la trântă „la curea”. Ne-am apucat, îl împing, se ține, nu dă înapoi și zic, - ești gata, și fulgerător îl aduc peste șold. Tocmai i-au poc-

nit picioarele de pământ, cât era el de lung. Zice ia stați puțin că n-am înțeles ce ați făcut, mai hai o dată. Ne luăm a doua oară, el a început să mă poarte pe sus și nu știa ce să facă cu mine. Zic, cât ai să mă porți așa. S-a liniștit. Îl împing. Se ține și bac, îl culc a doua oară. Băieții din grupă aruncau căciulile în sus. Hai și a treia oară, să nu ne mănânce lupul. L-am trântit și a treia oară. El era puternic, dar nu avea idee de tehnica trântei. S-a răspândit vestea în toată școala - Comanici l-a trântit pe Moga, unii spuneau - David la învins pe Goliat.

Șef de studii era G.V. Versigora, un om foarte sever, purta cizme și pantaloni calife. Ne predă pedagogia. Avea o voce puternică și tăioasă. Eu reușisem să-i imit vocea și vorbirea și băieții deseori mă rugau să-l imit pe Versigora. Îl imitam și ei râdeau.

Eram pe la cursul 3, ne-am dus cu N. Ivașcu și cu fete la cinema, când, da acolo Versigora. Ne facem și noi că nu ne-am speriat. Înainte de film cânta muzica de dans, am dansat și noi cu fetele. A doua zi ne chemă la cancelarie. Versigora zice:

- Comanici, de ce nu înveți?

- Învăț, Grigore Vasilevici!

- Înveți, da de „2” ai, a rostit el apăsător.

Într-adevăr, mă pomenisem cu trei note de „2” în catalog: la pregătirea militară, la o dictare la limba rusă și recent la geometrie. A.A. Șencher îmi fulgerase un „2” pentru neatenție. Dar eu nici nu băgasem bine de seamă că am trei de 2 în catalog. Versigora a încheiat:

- Mergi, să înveți, a strecurat printre dinți de parcă îi era silă să deschidă gura.

La ultimul curs am învățat cu multă străduință istoria Partidului Comunist, cu predicție capitolul al IV-lea, care se spunea, că e scris de Stalin, logica și psihologia. Consideram că anume aceste obiecte ne identifică ca oameni de cultură. Ni se predau și elemente de artă oratorică. Ni se cerea ca atunci, când ieși cu cuvânt în fața autorului, numai-decât trebuie să folosim citate din Stalin, Gorki și, în general, din clasică și

folclor.

Se atrăgea o deosebită atenție la cultura limbii materne. Era introdus „Principiul Unic în școală”, vorbirea corectă nu numai la limba maternă, ci și la toate obiectele. Făceai 2 greșeli la lecțiile practice „merge vorba” sau „necâtând la...”, notă bună nu primeai. La lecțiile practice trebuie să știi absolut toate cuvintele. Mi s-a întâmplat la practica pedagogică, la școala din Crihana Veche, aveam clasa a II-a. La o lecție, incredibil, nu știam cuvântul „taxi”. Dicționare nu erau în școală, să întreb învățătoarea care ducea clasa aceasta, îmi era rușine, dar cu toată rușinea am întrebat-o. Mi-a explicat. După aceea mi-am procurat un carnețel de buzunar, în care înscriam toate cuvintele noi pentru mine, carnețel care se mai păstrează până în prezent.

La începutul cursului I-i am fost mulți – 4 grupe a câte 40-42 studenți în fiecare grupă, drept că contingentul era „pestriț” – cu 4, 5, 6 clase. Din 4 cl. numai una era complet din elevi cu 7 clase terminate. Selectarea, cerințele erau aspre. La examenele de absolvire am ajuns 27 înși și toți au reușit.

După absolvirea Școlii Pedagogice din Cahul eu am fost repartizat la școala medie de 7 ani din s. Vadul-lui-Isac, alături de Colibași, satul meu natal.

9. Activitate pedagogică și învățătura

La școala din Vadul-lui-Isac am fost învățător la cl. a IV-a B. La cl. a IV A era învățătoare Claudia Nichiticina, colega mea din cl. a V-VII-a, absolventă a primei promoții a școlii medii de 10 ani din c. Hagi-Abdul, r-nul Vulcănești. Era un fel de concurență. Clasa V-a tot timpul era pe primul loc. Nu puteam înțelege, cum așa, eu cu studii pedagogice, 4 ani de metodici de predare și dansa cu 10 clase ale primei promoții (1952). Ca să întregesc cumva portretul d-nei Claudia voi spune că problema la aritmetică, venită în plic de la Minister pentru examenele de trecere a clasei a IV-a, dânsa n-a putut să o rezolve. Și venea la mine:

– Hai, măi Vanea, arată, te rog.

La școală mai era un învățător mai în vârstă, Nicolai Petrovici, care terminase în același an (1952) aceeași școală pedagogică ca și mine, la secția fără frecvență. În școală director la moment nu era, cel în exercițiu plecară, iar cel nou încă nu venise. Ei ce au făcut, Nicolai Petrovici împreună cu Afanasie Fiodorovici, secretarul școlii, care era un fel de „centru de informații”, din 3 clase de a III-a au făcut 2 clase de a IV-a. Au ales elevii cei mai buni și au făcut cl. a IV-A pentru Nicolai Petrovici (de la secția fără frecvență) și cu cei mai slabi – cl. a IV-B pentru învățătorul cel nou (de la staționar), care eram eu. În această clasă (a IV-B) mulți elevi nu știau tabla înmulțirii, nu știau înmulțire și împărțirea numerelor din 3 cifre ș.a. În clasă era un elev, Vasile, pentru toate obiectele știa o singură regulă – ce se numește prefix. La toate întrebările stătea cu mâna ridicată și începea, fie aritmetica, fie natura moartă, fie oricare obiect: „părtica de cuvânt care stă înaintea rădăcinii și-i dă un înțeles nou se numește prefix” (prefix rostea cu voce tare). Mă zbăteam cu dâșii ca peștele pe uscat. În curând pe Nicolai Petrovici îl numesc șef de studii în școală și clasa lui (a IV-A) îi revine Claudiei Nichiticina.

După un scurt timp de încercare am fost primit în „grupa lor”. În fruntea „grupeii” era președintele colhozului Dmitrii Dmitrievici, dezertor din armata română, om agramat și arogant, dictatorul colhozului și a satului. Din grupă făceau parte președintele sovietului sâtesc, secretarul de partid, 1-2 brigadieri, Nicolai Petrovici, Afanasie Fiodorovici. „Grupa” mai în fiecare seară până târziu – bieție. La una din aceste serate-petrecere Afanasie Fiodorovici (care era văr bun cu tatăl meu pe linia mamei) îmi exprimă regretul său că clasa a IV-A i-a revenit Claudiei și cum au ales ei elevii. Eu m-am revoltat, ca aceasta e o crimă pedagogică și am spus că mă duc la „RONO”.

– N-ai să faci nimic, că ei îs legați

toți între ei și apoi la dispoziția lui Dm. Dm., depozitul și magazinul au să fie închise pentru mata și ai sa mori de foame aici – zice el.

Ce eram să fac, m-am împăcat cu soarta. În 1953 aflându-mă la Chișinău la niște întreceri sportive, din partea premilitarilor («допризывники») am hotărât să profit de ocazie să mă înscriu la Institutul Pedagogic, secția fără frecvență. Am ales Facultatea de Filologie fiind că la filologie mă simțeam mai bine pregătit din școală. Aici me-au spus că nu mai primesc cereri și mi-au recomandat să mă duc la matematică, că acolo încă nu-i completat. La examenul la matematică știam primele două întrebări, iar a III-a întrebare era o problemă pe care am rezolvat-o, numai trebuia de pus în formulă, însă formula n-am reușit să mi-o amintesc și la acest examen am primit nota „2”, eu considerând că un „3” meritam. și m-au admis. În același timp aflu că la facultatea de biologie, care îmi plăcea mai mult, sunt aceleași examene pe care le susținusem, fără matematică. Astfel m-am înscris la facultatea de biologie a Institutului Pedagogic „Ion Creangă”, secția fără frecvență și am ascultat aici în continuare obiectele conform programului de învățământ.

Între timp la Cahul se înființează Institutul Pedagogic. În septembrie 1953 colegii mei de școală (pedagogică) intra la Institutul Pedagogic nou format la staționar, iar eu am rămas la „заочно” M-am simțit ca pasărea rămasă de cârd și am hotărât cu orice preț, anul viitor (1954) să trec la staționar, la cursul doi. Dar problema consta în „scoaterea din evidență” de la Secția Raională de Învățământ («открепление»). Cum să obțin scoatere din evidența „m-a învățat” același Afanasie Fiodorovici”, secretarul școlii, unde lucram. Având „scoaterea din evidență” la mână, mă duc liniștit la sesia de vară la Chișinău. Am susținut examenele de cursul doi. La examenul la psihologie iau biletul, nu pot să-mi amintesc răspunsul la întrebarea a treia. Zic, eu care la Școala Pedago-

gică am învățat psihologia, să ies de la examenul acesta cu un „3”? Îmi iau îndrăzneala, mă apropiu de profesoară și zic:

– Scuzați Vă rog, iată aceste două întrebări le știu, iar întrebarea a treia, nu pot să-mi aduc aminte.

– Ei, cum nu-ți amintești? și începe a povesti...

Zic, Vă mulțumesc, mai departe mi-am adus aminte.

Am pregătit răspunsul, am răspuns la toate trei întrebări. Pesemne i-a plăcut răspunsul meu, îmi pune „5” și zice:

– Să știi, că ești un băiat deștept.

Dumnezeule, un om străin să-mi spună așa ceva. Mi-era oarecum și incomod față de colegii care ședeau și își pregăteau răspunsul. Profesoara era dna Cleopatra Vnorovskaia, mare specialist în psihologie. M-a încurajat nespun de mult. După examene m-am prezentat la Institutul „Ion Creangă”. Aici treaba s-a tăragănat puțin (vreo săptămână), în legătură cu aceea că facultatea de biologie trecea la Institutul Pedagogic din Tiraspol. În sfârșit, m-am înscris la cursul doi la staționar, luându-mi totodată adeverința de student.

Acum problema era – scoaterea de la evidența militară. La Comisariatul Militar Vulcănești eram bine cunoscut de la întrecerile sportive ale premilitarilor cu maiorul comisariatului, cărui îi făcusem un bine. În 1953, aflându-mă la sesia de vară la Chișinău, dau peste cunoscutul meu maior, rezemat de un stâlp, mort-beat. Mai zic, prin oraș umblă patrula, dacă dă de el, vai de capul lui. Să fi fost eu un alt om, dădeam din mână și-mi căutam de drum, dă-l naibii. Dar nu. Opresc un taxi, îl pun și îl duc la hotelul „Moldova”. A doua zi dimineața mă duc să-l văd. Era sculat. M-a cunoscut: Команич, это ты, слушай, как я сюда попал? I-am povestit, cum. El zice: Слушай, я тебя до смерти не забуду.

Acum vin la el să mă scoată de la evidență. Când m-a văzut:

Команич, мы тебя ищем, а ты сам пришел.

Eu mai mult de o săptămână nu eram nici la lucru, nici la școală, nici

la institut, ci voiajam între Chişinău şi Tiraspol. Îi arăt adeverinţa de student. – «Слушай, я же не имею право. С другой стороны я тебе должен. Ну ладно, дай сюда свою справку» şi mă scoate de la evidenţă. M-am scos şi de la biroul de paşapoarte.

În Institutul Pedagogic i-am avut ca profesori pe P. I. Crăciun, dr. şt. B. T. Matienko, dr. şt. G. P. Simonov, I. M. Ganea, A. M. Mariş, dr. şt. E. A. Nirca, decanul facultăţii. Cel mai popular era S. Gh. Ivanicov, dr. şt., era foarte sever şi uneori cu stranieţi, ne predă darwinismul. La cercul de botanică mi-au dat să fac un referat cu tema „Metodele şi principiile de lucru ale lui I.V. Miciurin”. Am studiat minuţios opera lui Miciurin «Итоги шестидесятилетних работ», M, 1950 şi altă literatură, dar n-am găsit aparte „metodele şi principiile”. În general se scria mai mult despre metode, dar despre principii clar n-am găsit nimic. Dr după înţelegea mea şi conform numiri temei trebuia să figureze două capitole (1) metodele şi (2) principiile. M-am muncit eu vreo jumătate de an şi totuşi am reuşit, cum credeam eu a le distribui într-un fel. La şedinţa cercului de botanică, după ce am citit referatul, S. Gh. zice (în l. rusă):

- Этот студент или был хорошим учителем или будет хорошим учителем.

Colegii mei glumeau că l-am câştigat pe Ivancov.

Altă dată la seminarul la darwinism la lecţia dată era scris în Crectomaţia de Darwinism ceva din ideile lui Martin Luther (1483–1546). Profesorul a început seminarul cu întrebarea: “Prin ce a intrat Martin Luther în istorie” şi se adresează primului student din dreapta:

Spune mata!

Studentii, fiecare în felul său, spuneau, ce era scris în Crectomaţie. Tot repetând „spune mata”, aşa era „metoda” dumnealui, a sculat toată grupa în picioare. Eu, ca totdeauna, sedeam pe ultimul loc din dreapta.

Spune mata!

Eu ştiam despre Martin Luther

de la fratele meu mai mare Fiodor, adventist al

zilei a 7-a. Mă scol în picioare şi spun:

- Îmi aduc aminte din istorie că Martin Luther a fost primul care s-a ridicat împotriva papalităţii şi iniţiatorul protestantismului.

Serghei Gheorghevici a explodat:

- Aţi auzit? Un singur student!

Pe coridor repeta un singur student. Şi în alte grupe tot repeta „un singur student”.

La facultate citologia, genetica ca obiecte de studiu nu ni s-au predat. Legile lui Gr. Mendel, teoria cromozomială a eredităţii de t. Morgan erau calificate ca mendelism-morganism reacţionar. Se vehicula Biologia Miciurinistă despre transformarea naturii plantelor, dirijarea eredităţii şi educarea plantelor tinere, metoda mentorului etc. Se atrăgea mare atenţie unor astfel de obiecte ca diamat, istmat, istoria partidului, economia politică.

La practica pedagogică eram la şcoala din Mălăieşti, nu departe de Tiraspol. Prima săptămână practică pasivă, numai asistam la lecţii. Am văzut că clasa a VI-a era extrem de nedisciplinată, mai bine zis destrăbălată. Învăţătorii cu greu duceau lecţiile la bun sfârşit. Îi putea linişti numi directorul şcolii şi învăţătorul de cultură fizică, care era miliţian. Clar lucru, clasa asta nu voia nimeni dintre studenţi să o ia. Metodista Tatiana C- Ţurcan mi-o dă mie. Eu mă opuneam. Dumneaei:

- Comanici, cui s-o dau? Mata ai lucrat în şcoală, ai practică.

N-am avut ce face, am luat-o. În clasă era un elev, de 2 ori repetent, fizic bine dezvoltat, el era tartar în clasă. Pare-se familia Cerbu. Zic, eu trebuie să-l câştig pe Cerbu. Mai înainte citisem într-un jurnal politic două materiale_ cum în regiunea subtropicală oamenii vânează crocodili şi şerpi mari. În jurnal concluzia era, că adică, cum se poate subjugă asemenea oameni curajoşi.

Vin eu la lecţia de botanică împreună cu metodista, Cerbu taman îşi demonstra numărul său de coroană – „primblare cu banca în dinţi(!)”

în faţa clasei, ne atrăgându-ne nouă nici-o o atenţie. Eu mă apropii de Cerbu şi-i spun:

- Dacă o să vă liniştiţi şi o să fiţi cuminţi, am să vă povestesc ceva foarte interesant, care voi n-aţi mai auzit până acum.

Ei s-au liniştit.

- Ascultaţi, cum prind crocodili oamenii în Africa. Vine un grup de vreo 4-5 oameni la râu, aleg pe cel mai neînfricat; acesta se culcă la malul râului şi stă nemişcat, iar ceilalţi, cu topoare se ascund în apropiere. Crocodilul simţind mirosul, vine la om, îl apucă în dinţi şi îl duce în râu. În timpul asta omul nu trebuie să facă absolut nici o mişcare, altfel îi pierdut. În râu, la adâncimea când crocodilul nu se mai atinge de fundul apei, omul cu mare iscusinţă, începe iute a-l îmboldi cu degetele în ochi pe crocodil. Acesta se „pierde” şi nu ştie ce să facă. Atunci tovarăşii din ascunziş ies rapid cu topoarele, vin şi îl doboară, asta fiind prada lor.

În clasă era o linişte de nu se auzea nici musca. Acuma, zic, ascultăm lecţia de botanică şi dacă o să fiţi cuminţi şi o să ascultaţi cu atenţie, data viitoare am să vă mai povestesc ceva interesant. Am terminat lecţia cu bine. Tatiana Constantinovna zice:

- Nu-i nimic, Comanici, că te abaţi puţin de la temă.

La următoarea lecţie mă aşteptau să le povestesc, cum le-am promis, o altă istorie. Cerbu s-a uitat într-o parte, în alta, „tăss”, toţi s-au aşezat la locurile lor. Şi le-am povestit istoria încă şi mai straşnică, cu prinderea şerpilor.

Eu eram conştient de faptul că nu pot la nesfârşit să le povestesc istorii captivante înainte de lecţie. La recreaţie îl rog pe Cerbu să vină după lecţii, să vină să-mi ajute să facem gazeta de perete. S-a învoit cu plăcere. Am descoperit că are darul desenului. Altă dată l-am rugat să vină după masă la mine la gazdă să mergem la nişte elevi, care nu frecventează şcoala. A venit, în cameră îl poftesc să ia loc pe taburet. Nu vrea să ia loc. Eu îl rog mai insistent şi atunci el, ruşinos, se aşează pe mar-

ginea taburetelui. Afară, pe stradă îi propun să meargă înainte, că eu nu știu, unde trăiesc băieții, nu, nu-și permitea ca învățătorul să meargă în urma lui. Zice, lăsați, că eu am să vă spun.

Mă miram. de unde atâta rușine, timiditate la Cerbu, care face atâta dezordine în clasă. Am constatat că acești elevi din cl. a VI-a nu aud un cuvânt bun de apreciere, de încurajare, numai de înjosire și ocară.

În ce mă privește, cel puțin la lecțiile de botanică, am pus la punct disciplina în clasă și însușirea materialului. Probabil că colegii mă invidiau într-un fel. La o lecție a asistat și metodistul superior d-nul Grigorev. Tema era „Lichenii”. Expunerea, involuntar, am făcut-o prin metoda „Întrebări și răspunsuri”. După expunere scriu pe tablă tema pe acasă și aici a sunat sfârșitul. La analiză colegii s-au legat de faptul, că am scăpat 2 etape ale lecției și mi-a pus nota „3”. Metodistul a reproșat că colegii n-au înțeles principalul în lecție și mi-a pus „4”. Anume metoda „Întrebări și răspunsuri”, care cere iscusință.

La terminarea Institutului Pedagogic am fost repartizat la școala din Vălcineț, r-nul Călărași, dar cu contribuția aceluiași șef al secției r-ionale de învățământ, care cu 4 ani în urmă mă scoase de la evidență, m-am aranjat la școala medie de 10 ani din satul natal, Colibași. Părinții mi-au oferit odaia în casa cea mare, unde dormeam și pregăteam lecțiile, botanica și bazele agriculturii. Am fost mirat când în clasa a VIII-a l-am găsit pe fostul meu elev, care la toate obiectele spunea „ce se numește prefix”, Vasilică.

Noi veniți în școală mai erau doi tineri învățători și trei fete cu care prieteneam. Cu diferite ocazii făceam petreceri la mine, în casa cea mare. Dar când îmi era viața mai dragă, primesc scrisoare de la decanul facultății Ev. Al. Nirca, în care mă înștiința că la Grădina Botanică din Chișinău a venit un mare savant, citolog și mă îndemna să fac numai decât aspirantura la dânsul.

10. Doctoratul, ispita cunoașterii

Toată vara (1958) am stat în Chișinău și m-am pregătit la citologie, mai ales către conversația care trebuia s-o am cu profesorul înainte de examen. La conversație profesorul mă întrebă unde am trăit. I-am răspuns că trăiam cu părinții. Dânsul zice:

- Жили все вместе или у вас была отдельная комната?

- Да, у меня была отдельная комната в „Casa Mare”.

- А систематику растений вы проходили?

- Ну да, проходили.

- А с каким определителем вы работали?

Eu sistematica plantelor o trecusem la secția fără frecvență și idee nu aveam de «определитель». Dar, norocul meu, înainte de asta citisem cartea „Linne, Lamarck și Darwin” de Stankov. Dumnezeu, cât efort lăuntric, toată ființa mea am concentrat-o în câteva secunde să-mi aduc aminte numele autorului. Ridic ochii și liniștit spun:

- А я работал с определителем Станкова.

- А цитологию вы проходили?

- Нет, цитологии нам не преподавали, но я занимался в кружке по цитологии.

Aceasta a fost toată conversația cu profesorul. Examenul de admitere la botanică l-am susținut cu succes.

Profesorul V. A. Rîbin mi-a propus tema de disertație „Înmulțirea vegetativă a nukului în condițiile Moldovei”. Consiliul științific al Grădinii Botanice al AȘM erau împotriva acestei teme, sub motivul că nukul 2 mii de ni se înmulțește aici prin semințe și în general, nukul nu se înmulțește vegetativ (prin altoiere), mai mult decât atât, aici (pe teritoriul Grădinii Botanice) a încercat altoirea nukului profesorul P. P. Dorofeev cu aspiranta sa și n-au obținut nimic. Profesorul V. A. Rîbin a insistat și tema a fost aprobată.

La sfârșitul lunii decembrie 1958, am început experiențele în spațiu protejat, în ghivece. În ianuarie

am efectuat altoirea, altoirea „în șă sub coajă”. La mijlocul lui februarie 1959 rezultatele erau de față – 80% altoiri prinse în sera cu încălzire de la sobă, iar în seră cu încălzire centrală de la Stațiunea Protecției Plantelor în care temperatura era mai înaltă și mai constantă – 90%. În același an datele au fost publicate (Comanici I. Altoirea de iarnă a nukului. – Pomic., viticult. și vinific. Moldovei, 1959, Nr. 6, p. 52-54). În continuare am experimentat altoirea în lăzi de stratificare cu rezultatul de 70-75% prindere (Comani I. „Altoirea de iarnă-primăvară a nukului” – Pomic., vitic. și vinific. Moldovei, 1962, Nr.3, p. 39-42). Am obținut rezultate încurajatoare și la altoirea (oculația) în teren deschis, în pepinieră – prinderea altoaielor în medie 68%, iar în condiții mai favorabile de temperatură și umiditate prinderea atingea 96% (vezi jurnalul central Садоводство, 1964, № 10, c. 38-40. „Будет сортовой опек”, I. Comanici).

Aceste prime lucrări rezultative au avut un larg ecou în societatea

științifică și printre practicieni și au pus începutul unei ramuri noi în agricultura Moldovei – nucicultura bazată pe soi care se dezvoltă vertiginos și cu mari posibilități de export. Au avut de asemenea ecou și în republicile unionale, precum și în România, Bulgaria și alte țări.

Ca dovadă a recunoașterii priorității noastre în ce privește altoirea nukului este de asemenea oferta de a participa la ediția capitală cu capitoul „Altoirea nukului” alături de cei mai mari specialiști din Uniunea Sovietică (Șcepotiev F. L., Rihter A. A., Comanici I. G., Pavlenko F.A. ș.a. Speciile nucifere lemnoase. M. „Industria silvică”, 1969, 368 p.).

Realizarea altoirii este numai o parte a problemei culturii nukului, altă parte este soiul.

Odată cu înființarea laboratorului de hibridare distantă de către prof. V. A. Rîbin s-a pus sarcina mobilizării genofondului și selecționării de noi soiuri.

Am studiat variabilitatea nukului

local. Am întreprins mai multe expediții de la Mihăileni, r-nul Râșcani până la Abaclia r-nul Cimișlia, la 7 km distanță de Basarabeasca și am pus în evidență important genofond, precum și proprietățile din Centrul Genetic Primar (Asia Mijlocie), unde am avut trei deplasări.

Prima deplasare în 1965 în Kîrgîzstan centrul pădurilor naturale de nuc - Arslanbol, Kîrgîzstanul de Sud. Ajung cu avionul în capitala Frunze (Bișket). Mă aranjez la hotel, mă duc la restaurant să iau masa. Vine un „național” (așa-i numesc acolo pe localnici) se așează la masă cu mine și zice:

- Ты, что не узнаешь меня, я же на 4-й койке?

S-a recomandat instructor la comitetul raional de partid, în munții Tian-Shan la altitudinea de 6000 m. Acolo spune el, carnea fierbe 6 ore și-mi propune să mergem în număr să încercăm să gustăm și se duce să ia o sticlă de rachiu. După puțin timp se întoarce și ține în mână o hârtie de valoare de 25 rub. și zice:

- Вот, в буфете нет сдачи, нет ли у тебя 3 руб.?

Eu, prostul de mine, scot portmoneul s-i dau 10 rub., că de 3 nu aveam. A luat 10 rub. s-a dus și dus a fost. Atunci am înțeles și eu, că a fost un șarlatan. În număr colegii mă râdeau:

- Вот, добрый человек, он у тебя просил трешку, а ты ему червонец.

Mi-a fost o școală bună, că putea să se întâmple ceva mai strașnic. Din Frunze m-am dus la Djambal-Abad, ca de acolo – la Stațiunea Experimentală Silvică de Munte și apoi la Arslanbol. Ajuns la Djambal-Abad, m-am aranjat la hotel în număr de 2 persoane, dar partener nu era. După asta mă duc la restaurantul din apropiere. Numai m-am așezat la masă, apare „un național”:

- Слушай, я тебя где-то видел, не могу вспомнить, где.

Se așează la masă, comandă două halbe de bere. Cinstim amândoi. Apoi el se jelui că a pierdut documentele și nu se poate aranja la hotel, dar dacă ești de acord să mă ei în

număr, atunci administratorul mă primește.

Mă gândesc, nimic de zis, acesta are planuri mai grandioase! Zic:

- Хорошо, если администратор захочет, то я согласен, mă prefac eu. La hotel el mi-o ia înainte și se adresează:

- Вот человек берет меня в номер.

Administratorul zice:

- Тогда пусть он распишется здесь.

- Нет, так я не согласен, zic eu.

Nu-i exclus, că dacă nu aveam „lecția” de la Frunze, puteam să-l iau în număr, să mă curăț de toate și să plece, sau cine știe ce...

Am mai avut 2 deplasări: în Tad-jikistan (Varzob, Condara, Ramit, Vahş) și în Uzbekistan (Bostandâc), de unde am adus mai multe forme și varietăți îndeosebi forme precoc (Juglans regia L. f. fertilis Petrz. et Kirch).

Astfel am creat colecția de fond a Grădinii Botanice (Institut) a AȘM din forme (genotipuri) locale și alohtone, soiuri și hibrizi de nuc, în total 170 de denumiri. Studiul comparativ al populațiilor de nuc din Centru Genetic Primar și a celor locale s-a încununat cu elaborarea concepției „Existența unui focar al Centrului Genetic Secundar al nukului în Moldova” ca bază genetică pentru selecția de soiuri valoroase.

În cadrul cercetărilor populaționale privind variabilitatea genetică a nukului, întreprinse pentru data la nuc, au fost stabilite limitele, nivelul și ponderea variabilității genotipice. Astfel ponderea (partea) variabilității genotice în variabilitatea generală fenotipică (100%) constituie pentru așa caractere ca masa nucii, grosimea cojii, lungimea și grosimea nucii 60-83%, pe când pentru masa miezului, randamentul miezului, conținutul în grăsimi – doar 24-37%. Cercetările populaționale au făcut posibilă pronosticarea unor forme valoroase. Spre exemplu, formele rezistente la marsonioză au probabilitatea statistică de 1:212; forme cu conținutul în miez de 60% - 1:120; forme înalt roditoare – 1:300; forme

cu un complex de caractere agromice prețioase – 1_575 etc. Ca rezultat practic am obținut 8 soiuri care sunt omologate și înregistrate în Catalogul Soiurilor de Plante al Republicii Moldova. Publicată broșura „Perspectivele culturii de soi a nukului în Moldova” Chișinău: A.Ș.M., 1968. 84 p. (rus). Soiurile omologate: „Codrene”, „Dolna”, „De Buiucani”, „De Vălcineț”, „Lunguieț”, „Micleușene”, „Nistrene”, „Surpriz”.

Fiind colaborator al laboratorului Hibridare Distantă am efectuat lucrări de hibridare distanță la nuc. Pentru prima dată în Republica Moldova am stabilit unele legități ale hibridării speciilor genului Juglans L.: nukul comun (Juglans regia L.) se încrucișează mai ușor cu speciile est-asiatice comparativ cu cele nord-americane; randamentul (procentul) puieților hibrizi este mai înalt (mai mare) în cazul când speciile sălbatice sunt în calitate de partener matern și un fapt cardinal – posibilitatea îmbinării în una și aceeași plantă de F2 a calităților înalte ale fructului forme de cultură și a unor însușiri prețioase ale speciei sălbatice (rezistența la ger, rezistența la marsonioză și la viermele nucilor). Astfel, hibrizii Juglans nigra x J. regia F2, nr. 6-2 și J. regia x I. sieboldiana F2, nr. 1 au masa nucii 8,5-10,0 g, coaja subțire, conținutul în miez 52,0-55,0%, sunt rezistenți la geruri și boli.

Am efectuat un amplu studiu citologic al speciilor de Juglans L., formelor de J. regia, hibrizilor interspecifici, în cadrul cărora am stabilit pentru prima dată în știință, numărul (2n=32), forma și mărimea cromozomilor la trei specii de Juglans L.: J. sieboldiana Max.; J. major Heller; I. hindsii Jeps. și mi multe dereglări în procesul de meioză al hibrizilor F1 care lămuresc sterilitatea acestora, mai ales în sfera masculă. Cunoscutul savant român, mare specialist în biologia, cultura și selecția nukului Vacile Cociu, aceste date le-a numit „de unicat”.

Destinul cuvintelor ~ 26

Nume, numere și numerale

Oamenii străvechi au învățat să numere și să calculeze nu din cărți, ci din viață, în procesul muncii, agonisindu-și hrana, înălțând piramide și temple, cutureierând mări și oceane. Cel mai vechi procedeu de numerație a fost calculul pe degete. Mai târziu s-a trecut la exprimarea diferitelor numere cu ajutorul grămjoarelor de pietricele, scoici, osișoare. Locuitorii Americii de Sud întrebuițau la numărul animalelor sfori sau panglici multicolore cu noduri. Culoarele reprezentau soiurile de animale, iar nodurile – capetele de vite. În acest scop se foloseau și brăiele sau șiragurile de scoici de diferite mărimi, forme și culori. Zilele erau însemnate prin creștături pe bucăți de lemn sau de os. Astfel a apărut răbojul.

Străvechiului obicei de a număra pe degete își datoresc apariția simbolurile numerice latine. Se presupune că **I** redă figura unui deget, **V** – figura unei mâini cu degetele laterale depărtate și cele trei degete interioare îndoiate, **X** – figura a două mâini încrucișate. Cât privește cifrele pentru „sută” și „mie”, ele sunt de proveniență alfabetică: **C** reprezintă prima literă a cuvântului lat. *suta* „sută”, iar **M** – prima literă a cuvântului *milia* „mie”. Restul cifrelor romane s-au format după principiul îmbinărilor (compunerii sau scăderii) simbolurilor principale: **II**, **IV**, **VI**, **IX**, **XI**, **XX**, **CX** etc. Sistemul cifric roman a funcționat în țările vest-europene până prin secolele XII-XIII.

După aceea a fost înlocuit treptat cu cifre arabe.

Calculul pe degete a pus începutul sistemelor de numerație cincinal, zecimal și douăzecimal. Sistemul cincinal, folosit pe vremuri de unele popoare din Africa, a evoluat pe baza numărului de degete de la o mână. Acest sistem avea denumiri numai pentru primele cinci numere. Următoarele numere erau denumite respectiv: *cinci-unu*, *cinci-doi*, *cinci-trei* etc. Multe popoare se foloseau la numărul de cele zece degete de la ambele mâini, adică calculau cu grupe numerice a câte zece unități. Principiul zecimal stă la baza sistemului actual de numerație, folosit de toate popoarele civilizate din lume.

Străvechiul popor maia de pe continentul american se servea de

sistemul douăzecimal de numerație. Operațiile numerice erau efectuate cu ajutorul degetelor de la mâini și de la picioare. Același sistem îl foloseau și celții, triburi de limbă indo-europeană care, în mileniul I î.Hr., ocupau teritorii imense în vestul Europei. Căpătase răspândire și așa-numitul sistem duzinal (sau douăsprezecimal) care avea, de asemenea, proveniență anatomică. Întrucât cele patru degete de la mână, în afară de degetul mare (lateral), au în total douăsprezece falange, numărătoarea se efectua în limitele de la 1 până la 12. Babilonienii se foloseau de sistemul șasezecimal de numerație. Se presupune că acesta avea la bază un sistem mixt (cincinal-duzinal).

Dintre toate sistemele de numerație discutate s-a menținut până în prezent și a căpătat răspândire, după cum s-a spus, sistemul zecimal. El s-a dovedit a fi simplu și foarte comod din punct de vedere practic. De sistemul dat ne folosim și noi astăzi. Avem cifre și nume pentru cifre de la 1 până la 10. Restul simbolurilor numerice reprezintă îmbinări ale cifrelor 1-10. Denumirile românești ale cifrelor de la 1 până la 10 sunt de proveniență latină: *unu* < *unus*, *doi* < *dui*, *duae*, *trei* < *tres* etc. Procedul numărătoarei de la 11 până la 19 este vechi slav, dar se bazează tot pe elemente de origine latină: *un+spre+zece* – *dve na deseati*, *doi+spre+zece* – *dve na deseati*, *trei+spre+zece* – *tri na deseati* etc. După model vechi slav

sunt formate și numeralesle: *două+zeci* – *dva deseati*, *trei+zeci* – *tri deseati*, *cinc+zeci* – *peati deseati* etc. Numeralul slavon *soroc* a pătruns în limba noastră doar cu sensul de „termen”, inițial având un înțeles concret „interval de timp cu durata de 40 de zile”.

Termenul *sută* a fost moștenit din latina dunăreană (*suta*), unde e posibil să fi pătruns din protoslavă sau a fost împrumutat nemijlocit din vechea slavă (*сѣмо*). *Mie* este, cu siguranță, un cuvânt moștenit din latină (*milia*, *mille*). Numeralesle *milion* și *miliard* ne-au venit din limbile romanice moderne.

Trebuie menționat, de altfel, că nici celelalte sisteme de numerație n-au dispărut fără urmă. Încă până în prezent unele obiecte de uz casnic și de îmbrăcăminte noi le numărăm nu cu zecile, ci cu duzinele (vesela, cuțitele, lingurile, furculițele, batisetele). Cuvântul *duzină* este de origine franceză. În franceză substantivul *douzaine* reprezintă un derivat sufixal de la numeralul *douze* „doisprezece”, semnificația lui fiind echivalentă cu cea din limba română „grup de douăsprezece obiecte de același fel, care formează un tot întreg”. Din franceză cuvântul a pătruns în italiană, apoi de aici în neogreacă și numai după aceea în limba noastră, păstrându-și pronunțarea grecească. În sistemul monetar englez un șiling valorează 12 pence. Iată încă o reminiscență a străvechiului sistem de numerație duzinal.

Franceza păstrează și rămășițe ale sistemului două-zecimal, folosit pe vremuri de celți. Numeralul *optzeci*, de exemplu, este redat în franțuzește prin cuvintele *quatre vingt*, care lite-

ralmente înseamnă „patru-douăzeci”, adică „patru ori câte douăzeci”. Principala unitate monetară franceză *franc* este egală cu 20 de su. De la babiloiene ne-a rămas împărțirea orei în 60 de minute, a minutului în 60 de secunde, precum și divizarea circumferinței în 360 de grade, a gradului în 60 de minute, a minutului în 60 de secunde.

Origine numerică au multe cuvinte din limba noastră. Pe unele le-am moștenit din latină, pe altele le-am împrumutat gata formate din limbile de contact. Numeroase cuvinte de acest fel au fost create pe teren propriu: *unional*, *unisilabic*, *triunghi*, *patru-later*, *șesime*, *zecimal*, *zecimală*. Ideea de „doi” stă la baza mai multor termeni: *dual*, *dualism*, *dualitate*, *a dubla*, *dubiu*, *dubios*, *dublet*, *duplex*, *duplicat*, *duplicitate*, *a îndupleca*. *Dubiu* „îndoială, nesiguranță” și *dubios* „nesigur, îndoielnic” sunt cuvinte moștenite din latină, unde aveau respectiv formele *dubius* și *dubiosus*, acestea reprezentând formații de la *duo* „doi”. Din *duo* a rezultat lat. *duellum* „luptă în doi”, care în limba noastră, prin intermediul francezei, a dat *duel*.

Cuvântul *bis*, prin care solicităm repetarea unei părți dintr-un program artistic, redă adverbul lat. *bis* „de două ori”, format de la *duis*. Elementul de compunere *bi-* „doi, de două ori, dublu” (din lat.-rom. *bi*, *bis*) îl conțin termenii: *bienal*, *bienar*, *biped*, *bisect*, *bisectoare*, *biscuit*, *biceps*, *bicefal*, *bicicletă*. Cuvântul *biscuit* ne-a venit din franceză, la bază având expresia lat. *bis coctus* „copt de două ori”, „răscopt”. Aceeași etimologie o are *pișcot* (produs de patiserie) care însă a avut de parcurs o cale mai lun-

gă: rom. *pișcot* < ung. *piskóta* < it. *biskotto* < lat. *bis coctus*.

Substantivul cu valoare numerică *pereche* provine din lat. *peric(u)la* „egal, la fel, asemănător, pereche”. Urmat de determinări, cuvântul desemnează un grup de două obiecte de același fel, întrebuintate numai împreună (*o pereche de mănuși*, *o pereche de pantofi*). Cu termenul în cauză putem denumi și un obiect alcătuit din două părți identice și simetrice (*o pereche de ochelari*). *Pereche* mai poate însemna un grup de două persoane de sex opus (unite prin căsătorie), precum și fiecare dintre cele două persoane care formează o pereche. Cuvântul e folosit frecvent în limba vorbită și în cea populară. Pe baza lui au luat ființă expresiile: *a fi fără pereche*, *a nu avea pereche*.

Trifoi, numele unei plante furajare cu frunze compuse din trei foliole, provine din lat. *trifolium* „trei frunze”. Numeralul *trei* îl conțin în structura lor termenii: *triatlon* „concurs sportiv, constând din trei probe”, *trident* „furcă cu trei dinți, simbol al puterii zeului Neptun”, *tricorn* „pălărie bărbătească, având borurile îndoite în trei colțuri”, *trimestru* „perioadă de trei luni consecutive”, *triremă* „corabie cu trei rânduri de vâsle (instalate la trei niveluri)”.

Românii numeau mai întâi *trivium* răspântia a trei drumuri, iar după aceea locul unde se întâlnesc toți, piața publică. Derivatul acestui cuvânt *trivialis* a ajuns să semnifice mai târziu ceea ce înțelegem noi astăzi prin cuvântul *trivial* „vulgar, grosolan, obscen”. *A vorbi trivial* înseamnă a vorbi neîngrijit, necuviincios, ca la piață.

Și încă ceva despre numeralul *trei*. În latină *tertius* însemna „al treilea”. Femininul acestuia *tertia* în italiană a dat naștere termenilor *terzo* și *terza*, de unde au fost împrumutați în română: *terț* „al treilea”, *terță* „intervalul dintre două sunete ale gamei, la distanța de trei trepte”. Din aceeași familie de cuvinte fac parte lat. *testis* „a treia persoană”, „martor”, precum și lat. *testor* „a depune mărturie”, de unde lat. *testamentum*, care în limba noastră a dat *testament*. Aici aparțin și formațiile prefixale: *a atesta* „a confirma un adevăr”, *a contesta* „a tăgădui, a nu recunoaște ceva”, *a detesta* „a disprețui”, *a protesta* „a dezaproba, a se împotrivi”. Adverbul *anțărț* reproduce expresia latină *anno tertio* „anul al treilea”.

Numeral la bază e și termenul *punci* (rus. *пуंш*). Cuvântul ne-a venit dintr-o limbă europeană moder-

nă, însă idiomul lui de origine este indiana. În limba locuitorilor Indiei *pancea* înseamnă „cinci”. Băutura alcoolică, numită *punci*, se pregătește dintr-un amestec de cinci ingrediente (rom sau rachiu, ceai, zahăr, lămâie și scorțișoară).

Proveniența numerică a unor cuvinte nici nu poate fi bănuită. Au pierdut legătura cu noțiunea de „zece” termenii *decembrie* (a zecea lună a anului în vechiul calendar roman), *decan* (lat. *decanus* „șeful unui grup de zece”), *dinar* (lat. *dinarius* „moneta echivalentă cu zece ași”), verbul *a decima* „a omorî oameni în mare număr”, sensul etimonului său latin fiind „a pedepsi o unitate militară, executând pe fiecare al zecelea soldat”.

Cuvântul *dijmă*, care ne-a venit din slavă (*dijma*) sau din ungară (*dezsma*), reprezintă, de asemenea, la ori-

gine numeralul lat. *decima* „a zecea (parte)”. La baza termenului medical *duoden* stă o îmbinare de cuvinte latine care înseamnă „intestin lung de 12 degete”. Mai târziu, pentru comoditate, expresia a fost redusă la două cuvinte *duodenum digitorum* „de 12 degete”, din care ulterior a rămas să se folosească unul singur *duodenum* „doisprezece”. Cuvântul *carantină* tăinuiește în sine numeralul francez *quarante* „patruzeci”. Patruzeci de zile dura în trecut perioada de izolare preventivă pentru combaterea bolilor contagioase. Astăzi carantina poate dura și mai puțin de patruzeci de zile. Astfel că ideea de număr lipsește în sensul actual al termenului.

După cum se poate observa, atât elementele lexicale moștenite și împrumutate, cât și formațiile pe teren propriu, în marea lor majoritate, țin de domeniul terminologiei.

GHEORGHE GARBUSZ, PROFESOR ȘI DIRIJOR DE COR

CÂNTAREA VOCALĂ ȘI INSTRUMENTALĂ

Calea cea mai concretă și directă de a ajunge în universul muzicii o reprezintă activitatea muzicală reală, prin practica muzicală. Activitatea centrală a întregului proces de educație muzicală (din punct de vedere senzorial, cognitiv și afectiv) o constituie cântarea (vocală și instrumentală). Prin aceasta se realizează: educarea auzului muzical, cultivarea memoriei muzicale, a atenției auditive, formarea și dezvoltarea deprinderilor de interpretare, asimilarea unui repertoriu de cântece și piese instrumentale, câștigarea respectului și atașamentului prin muzică. Cel mai direct și elocvent instrument muzical, îl prezintă **vocea umană**. Calitățile unei voci sunt: timbrul, maleabilitatea, volumul, claritatea intonației. Toate acestea se formează printr-o susținută activitate de educație vocală. La copii de vârstă preșcolară și școlară mică, aparatul vocal este încă nematurizat, fragil,

cu volum mic, prezentând unele disfuncționalități (dislații sau disfonii). De aceea, în folosirea și educarea vocii se va urmări o intonație curată, precisă, cu intensitate normală și durată corectă, stabilă, cu respirație susținută, emisie naturală și suplă. Dar pentru a realiza un real progres, este necesară o proiectare sistematică a activităților și desfășurarea lor într-un climat de liniște și atenție, deoarece la vârstele mici puterea de concentrare este redusă, copiii fiind atrași de tot ceea ce văd și aud în ju-

rul lor. Procedându-se metodic, se va constata că preșcolarii, chiar de la grupa mică, sesizează sunetele, pot reproduce unele fragmente melodice care i-au impresionat și prin jocuri atractive, își dezvoltă treptat atenția și deprinderea de a percepe diferențele dintre înălțimile sunetelor. La grupa mijlocie se pot juca mai atenți, improvizează recitativ pe două, trei sunete, reproduc fragmente întregi, au pronunția mai clară și memorează mai ușor. În grupa mare și pregătitoare se concentrează mai mult, își coordonează mai bine mișcărilor, reproduc mai ușor sunetele și exemplele muzicale auzite, improvizează spontan, și pot realiza mici lucrări cu structura de canon la două voci. Toate acestea sunt mai ușor realizate la clasele pregătitoare –IV, evoluția muzicală a elevilor fiind evidentă.

Atât vorbirea cât și **cântarea vocală** se bazează pe *respirație* ce trebuie formată corect. Inspirația

se face pe nas, acumularea aerului realizându-se de tip costo – diafragmatic profund, energic, iar expirația să fie lentă și dozată. Exercițiile de respirație trebuie să îmbrace forma ludicului, pentru a fi mai atractive. Pot fi realizate stând în picioare, asociate cu mișcări de brațe (în sus – inspirație, în jos – expirație), însoțite de verbalizări (prin numărare sau cu sunete – cocsoane sau vocale) sau stând pe scaun, fără mișcarea brațelor. Pot sugera mirosul florii, suflatul în lumânare, în balon, a pădăiei, apoi pot fi combinate cu diferite onomatopee: vântul – vâjj, ploaia – pic, avionul – vuu, trenul – uu, gânsacul – ss. Corectarea sau formarea unei *pronunții* juste implică exerciții speciale prin combinarea consoanelor cu vocale. Tulburările de limbaj (dislaliile) pot fi înlăturate prin activități corectiv – recuperative atât la vârsta preșcolară cât și la vârsta școlară.

Grija pentru respirație și dicție va fi permanentă și în momentul în care se trece *intonație*. Pregătirea se face prin diferite exerciții ritmice – melodice care au rolul și de a rezolva deficiențele auditive și intonaționale ale copiilor. Exercițiile vor fi realizate progresiv (ascendent și descendent), pe un sunet, pe două, trei sunete, până la scurte fragmente. Exercițiile trebuie să se desfășoare în ambitusul specific fiecărei vârste, să nu dureze mai mult de 3-5 minute și să fie realizate sub forma jocului, acestea având rolul de a elimina imperfecțiunile vocale manifestare prin disfonii (deficiențe de intonație).

Concomitent cu aceste etape se va trece și la învățarea de cântece prin care vor fi valorificate deprinderile formate. Satisfacția muzicală, pentru copiii de grădiniță și școală, constă în însușirea de cât mai multe exemple, stimulând memoria și auzul muzical, ajutând la recuperarea auditivă sau dezvoltând aptitudinile muzicale.

Cântarea instrumentală este o altă formă practică directă, de cunoaștere concretă a muzicii. Instrumentele muzicale și obiectele sonore oferă posibilități de modelare muzi-

cală a copiilor prin: stimularea interesului, dezvoltarea aptitudinilor creative, activizare. Instrumentele muzicale care pot fi folosite în educația muzicală a copiilor de vârstă mică pot fi clasificate în:

- *obiecte sonore* – fluierul cu apă, cutiuțe rezonatoare, bețișoare pentru ritm;
- *instrumente de percuție* – tobița, tamburina, trianțul, xilofonul, carillonul, lemnul, clopoței, maracasul, talgerele;
- *instrumente de suflat* – fluierul, triola (clavieta), muzicuța.

În procesul educațional, cu ajutorul acestor instrumente – jucării, pot fi obținute interesante efecte sonore. Inclusiv în jocuri cu diferite teme sau utilizate cu spor special ele vor determina o dezvoltare a aptitudinilor artistice ale copiilor, oferind o alternativă cântării vocale, sau însoțind-o pe aceasta. Se impune o prezentare a particularităților acestor instrumente.

obiectele sonore au rolul de a completa ambianța muzicală. *Fluierul cu apă* este alcătuit dintr-un tub și o cavitate care se umple cu apă, în care, suflându-se, se obțin trilurile specifice păsărilor. *Cutiutele rezonatoare* sunt cutii umplute cu nasturi, fragmente de metal, sticlă, lemn, petricele sau boabe de cereale și imită zgomotul *maracaselor*. Prin mișcarea ritmică a brațului cu acestea se pot marca timpii sau prin scuturare creează o atmosferă sonoră animată. Bețișoarele pentru ritm sunt utilizate pentru marcarea ritmică a cântecelor și sunt confecționate din mici fragmente metalice sau din lemn, cu o lungime de aproximativ 30 de centimetri; folosirea lor este simplă – prin lovire, sunetele fiind diferite, în funcție de materialul din care sunt alcătuite. În același scop și cu aceeași tehnică pot fi înlocuite cu pietre sau cuburi din lemn.

Instrumente de percuție melodice și anume *xilofonul* și *carillonul* sunt alcătuite asemănător: lame din lemn și respectiv metal de diferite dimensiuni, în ordinea înălțimii sunetelor, sunt fixate pe două baghete. Sune-

tele sunt obținute prin acționarea cu două ciocănele (lemn respectiv metal), necesitând folosirea ambelor brațe. Aceste instrumente asigură suportul melodic și copiii pot învăța ușor, după auz, cântece simple.

Instrumentele de percuție cu sunet nedeterminat sunt utilizate pentru suportul ritmic pe care îl oferă. *Tobițele* sunt confecționate din metal sau piele și constau din două cercuri fixate pe un cilindru. Utilizarea lor se face prin mănuierea a două baghete din lemn sau prin bătaie directă cu degetele. *Tamburina* este alcătuită dintr-o ramă circulară din lemn sau material plastic pe care sunt perforate a serie de orificii în care se găsesc niște talgere mici din metal sau zurgălăi și poate avea acoperită o singură față cu piele. Ținută în mână, tamburina este pusă în vibrație fie lovită cu mâna, fie agitată, printr-o mișcare continuă a brațului. *Lemnul* este un mic bloc de lemn sonor, lovit cu baghetele din lemn poate asigura de asemenea, suport ritmic. *Trianțul* este un triunghi din oțel în care se lovește cu o baghetă din același material. *Clopoței* sunt confecționați din metal și pot avea sunete diferite în funcție de mărimea lor și sunt acționați prin mișcarea continuă sau ritmică a brațului. Aceștia pot fi înlocuiți cu o legătură de chei sau de capace mici, metalice. *Maracasul* este compus dintr-o sferă confecționată din diferite materiale, umplută cu nisip sau pietricele, asemănătoare cutiuțelor rezonatoare, fixată pe un mâner de lemn: produce sunete nedeterminate prin scuturare continuă sau ritmată. *Talgerele* sunt discuri din plăci subțiri de bronz, ușor concave la mijloc. Sunt puse în acțiune prin ciocnirea unuia de celălalt, fie prin frecare, fie prin lovirea unuia suspendat cu o baghetă de lemn; sunt utilizate pentru a marca un punct sonor culminant.

c) *Instrumentele de suflat* asigură suportul melodic. *Fluierul* este construit dintr-un tub din lemn cu sau fără dop, cu găuri laterale. Sunetul se produce prin suflarea aerului prin acest tub. Copiii pot învăța ușor după auz melodii simple, acoperind

și descoperind cu degetele orificiile instrumentului. *Triola* (sau clavieta) este alcătuită dintr-un corp plat din material plastic cu mici spații libere prin care iese aerul suflat printr-un tub și acționat printr-un sistem de clape. Poate fi mănuită ușor mai ales de copiii de clasa pregătitoare sau clasele I și a II-a. *Muzicuța* produce sunete prin suflarea aerului în orificii prevăzute cu niște lame. Acestea prin vibrație generează melodia și armonia în același timp. Având dimensiuni mici (un corp metalic în formă de dreptunghi cu lungimea de aproximativ 20 cm. lățime și grosime de 2-3 cm. în care sunt încorporate mici tuburi, dispuse

pe două rânduri), poate fi utilizată foarte ușor pentru interpretarea de piese simple, într-un registru mediu cu un ambitus de octavă. Pentru copiii de vârstă mică sunt recomandate obiectele sonore și instrumentele de percuție cu sunet nedeterminat iar pentru cei cu vârste cuprinse între 6-10 ani sunt utile și instrumentele de percuție melodice și cele de suflat.

Ca modalitate de lucru, copiii vor fi progresiv familiarizați cu aसे instrumente-jucării. Învățătorul va prezenta câte 1-2 instrumente, va demonstra cum se utilizează și apoi va supraveghea cu ajutorul degetelor și brațelor același lucru. După însușirea corectă a mănuirii instrumentelor vor

fi apoi incluse în activități de grup. Vor fi împărțite copiilor, dar acestea le vor utiliza, pe rând, împărțiți în subgrupe, la indicația celui care îi coordonează. Aceasta înseamnă dotarea corespunzătoare cu un număr mai mare de instrumente pentru fiecare categorie prezentată. Vor fi executate la început formule ritmice simple, cu alternare de timpi și pauze și apoi în compinații ritmice.

Copiii vor fi puși, de asemenea, în situația de a le recunoaște, nu numai de a le utiliza, după sonoritate. Aceste activități pot fi valorificate apoi, în realizarea de jocuri muzicale cu acompaniament sau în alcătuirea de mici formații instrumentale.

DUMITRU MORCOV, 17 ANI, S. COTOVA, R. DROCHIA,
STUDENT LA SEMINARUL TEOLOGIC SF. IOAN – IACOB, DOROHOI, JUD. BOTOȘANI

O aventură de necrezut

Dacă vreți credeți-mă, dacă nu ... Asta mi s-a întâmplat! Într-o zi, m-am dus la bibliotecă. Voiam să citesc o carte cu aventuri. Căutam ceva deosebit! Astfel, am trecut de la un raft la altul, frunzărind pe rând cărțile, mai și citind câte o frază – două... Exact ca în povestea cu mărul fermecat, părea că cineva mă ademenește în adâncul unei păduri vrăjite. Nu știu cât timp să fi trecut, dar de o dată mi-am dat seama că în bibliotecă nu mai este nimeni. Prin geam pătrundea întunericul, iar ușa era încuiată! Cum de nu m-a observat bibliotecara, când a plecat? La început m-am speriat grozav: să rămâi singur într-o lume cu atâtea personaje și aventuri!? Apoi, mi s-a întâmplat ceva de neînchipuit..."

Întunericul m-a pus la grea încercare. Îmi era și foame, și sete. Am dibuit încet până am ajuns la masa bibliotecarei, unde știam că se află un ulcior cu apă. Mi-am potolit în sfârșit setea. În jur era liniște. Inima mi se zbătea puternic. Părea ca sunt închis de-o veșnicie...

Apăru luna. Vazui prin geam cărarea pustie și copacii singuratici. Iată că o rază a lunii pătrunse prin geam și biblioteca se luminează. M-am

apropiat de raza lunii cu cartea deschisă, cu care rămăsesem în mână. Era cartea *Ocolul pământului în 80 de zile*, scrisă de Jules Verne... Și minune adevărată! Eroii cărții începuseră să prindă viață.

...Phileas Fogg, așezat ceremonial în fotoliu, cu picioarele apropiate, cu mâinile spijinite pe genunchi, corpul drept, capul sus, privea atent cum se mișcau acele ceasornicului de pe perete.

În același moment apăru Jean Passepartout, care mi se adresă:

Sunteți reporter de la ziarul *Times* sau membrul Societății Regale de Geografie?

Nu, sunt Dumitraș, elev în clasa a VII - a.

Cum crezi, e posibilă o călătorie în jurul lumii în 80 de zile, 1920 de ore sau 115200 minute? – mă întrebă Phileas Fogg.

Desigur, răspunsem.

Îți mulțumim pentru încredere! – făcu satisfăcut Jean.

Cu mijloace de transport moderne înconjurul lumii îl poți face în câteva ore -am mai adăugat eu.

Suntem în anul 1872, 21 decembrie, ora 4 și un sfert, așa dar, explică-mi cu ce transport ași putea

călători atât de repede? – interveni Phileas Fogg.

Afară-i iarnă?! Ar fi trebuit să-mi fie nu numai foame, dar și frig – mi-am zis clănțănind printre dinți.

... În aceeași clipă auzii cocoșul. Mă trezisem cuprins de un frig teribil. Se zorea de ziuă. Începea o nouă și frumoasă zi de vară. Eu stăteam la masa bibliotecarei cu cartea deschisă. Încetul cu încetul mi-am venit în fire. Și atunci mi-am zis:

Ce-ar fi, asemeni eroilor cărții lui Jules Verne să fac o adevărată călătorie în jurul lumii, când voi crește mare? Cine știe, poate voi recupera în amintiri această noapte petrecută în bibliotecă și o voi transforma în realitate!

Iar până una-alta, nu-mi rămânea nimic altceva, decât să mă adâncesc în lectură, pentru a fi alături de noii mei prieteni în marea lor aventură, de a face ocolul pământului în optzeci de zile.

- Ce a urmat mai apoi? Ei, asta e o altă poveste. Pe curând... Dacă vreți credeți-mă, dacă nu ... Asta mi s-a întâmplat!

O VIAȚĂ DE OM ȘI DE CÂNTEC

„S-ar părea că vocea Larisei Arseni am mai auzit-o undeva, în alte vieți... Sau poate că așa ne-au cântat îngerii în ceasul nașterii noastre?

Oricum, această voce inconfundabilă ori de câte ori răsună, îți pătrunde întreaga ființă, făcându-te să vibrezi de emoții.

Destinul a supus-o la multe încercări, dar ea a rezistat, pentru că pe lângă timbrul dulce și cald, Dumnezeu a avut grijă să-i dea o inimă deschisă, un caracter ferm și o inteligență rafinată. *Larisa Arseni este una din puținii interpreți care știe să cânte cu sufletul.* Aceste gânduri ale poetei Elena Răileanu desprinse din coperta Cd-ului *La poarta inimii mele* întregesc pe deplin portretul artistic al Larisei Arseni cu care am întreținut un interviu în preajma unei aniversări semnificative a artistei.

Veta Ghimpu Munteanu (V.Gh.M.): De fiecare dată, când am ocazia să anunț ceva despre Larisa Arseni, îmi place să remarc că face parte dintre primii soliști ai Orchestrei de muzică populară *Folclor*. Cum a fost? Deși ți-ai dorit întotdeauna să fii cântăreață, atunci când ai venit la concurs erai studentă la Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Litere.

Larisa Arseni (L.A.): Am început să cânt în biserița satului, până slujitorii lui Lucifer au dărmat-o, fapt pe care nu l-am înțeles

mult timp, mai apoi, fiind elevă, cântam la serbările școlare care se organizau pe atunci. Cântam moldovenește, cum se spunea, dar și rusește, în duet cu colega Nina Cuzuioc (sora ei ne predă limba rusă). Pe scena satului am început să cânt puțin mai târziu, fiind acompaniată la acordeon de Vasile Neagu, coleg din clasa paralelă.

După absolvirea școlii am venit la Chișinău ca să depun actele la Conservator, Catedra *Canto Academic*, cea de canto popular s-a deschis peste 20 de ani. Nu mi-au primit actele,

nu aveam nici 17 ani, au zis să vin când împlinesc 18, până atunci are loc mutația vocii. Revenind în sat am fost angajată instructoare de pioneri la școală. Peste un an am intrat la Universitatea de Stat din Moldova. Mămica mea, femeie înțeleaptă mi-a zis că ar fi bine să am o profesie, care să mă hrănească, iar cântecul n-o să fugă nicăieri.

La Chișinău am fost auzită de dl Ionel, reprezentantul sindicatului republican și prezentată dlui Dumitru Blajinu. I-am cântat atunci mai multe doine. Muzica nu are hotare, iar noi trăind pe malul Prutului ascultam lesne Radio Iași, București. Dânsul a rămas foarte impresionat și m-a invitat să cânt în Ansamblul de cântece și dansuri populare *Veselia*, unde era dirijor. Am evoluat cu ei în multe spectacole, cântam doina *Geaba-mi bate vântul, vânt*.

Când dumnealui i s-a încredințat să fondeze Orchestra de muzică populară *Folclor* în 1968, m-a invitat și pe mine să cânt în acest colectiv artistic, format în mare parte de tineri soliști-vocali și instrumentiști. Angajată oficial era doar Nina Er-murachi, ceilalți erau invitați.

Primele înregistrări la radio le-am făcut cu *Folclorul* în ianuarie 1969. Am înregistrat atunci trei lucrări, propuse de dl Blajinu și Mircea Oțel: *Ți-o părea puiule bine*, *La fântânița din poartă* și *De ce dragostea-i amară*. Mult mai târziu am aflat că primele două cântece erau din repertoriul Elenei Sărăroiu, o mare cântăreață din Oltenia.

Așa a început cariera mea de cântăreață. Învățam și cântam paralel. Aceasta am făcut practic toată viața, am îmbinat două genuri de artă muzica și literatura. În afară de perioadele când am fost angajată la Filarmonica de Stat din Moldova, în Orchestra de muzică populară *Lăutarii* și Ansamblul Academic de Stat de Dansuri Populare *Joc*.

V.Gh.M.: Venind la concurs la Orchestra *Folclor* ai concurat alături de Maria Sarabaș, ambele din

aceleași locuri de baștină, ambele soprane lirice.

L.A.: Pe Maria Sarabaș am cunoscut-o la Universitate, fiind în aceeași grupă, dar și în Orchestra de muzică populară *Struguraș* a Universității, condusă de Vasile Roșcovan, în care cântam. În ceea ce privește Orchestra *Folclor*, eu nu am participat la concurs, Dumitru Blajinu mă cunoștea de la *Veselia* și mă invita să cânt în concerte. Era la începuturi, când abia se forma colectivul. Pe Maria n-am cunoscut-o atunci. Referitor la voci, aveam asocieri intonative poate, dar cine ascultă atent nu ne confundă...

V.Gh.M.: Deși cântai cu Orchestra *Folclor*, totuși, nu ai fost angajată. De ce?

L.A.: Da, le-a plăcut vocea, aspectul, adică materialul, cum s-a exprimat cineva din acel consiliu artistic, dar... Nu a fost un concurs în sine, a fost o studiere minuțioasă a biografiei fiecărui pretendent. Nu m-au angajat și nu mi-au explicat de ce. Am aflat mult mai târziu, acum câțiva ani. Într-o discuție cu Dumitru Blajinu (regretatul), când domnia sa m-a invitat să cânt în spectacolul său aniversar, la 75 de ani, alături de Orchestra *Lăutarilor* lui Nicolae Botgros. I-am adus trei lucrări și atunci mi-a destăinuit secretul. Nu am fost angajată la o instituție idiologică cum era și este Radioteleviziunea Națională, fiindcă au fost deportați bunicii și părinții, fiind politici, deci „dușmani ai poporului”. Eu nu aveam voie să ies din țară, mai ales în țările capitaliste. Triste ade-

văruri, complicate vremuri, dar timpul s-a scurs nemilos, s-au depănat clipele și multe-au rămas neatinse și nerealizate.

V.Gh.M.: Revenită la baștină din Cazahstanul de Nord, împreună cu părinții, la Manta, Cahul, cum a decurs viața familiei voastre?

L.A.: Primul contact cu acest picior de plai s-a produs în 1956, la 7 iunie, zi de duminică și nu una oarecare, ci *Duminica Mare*. Nu știu dacă a fost o coincidență acest iunie, poate nu, dar cu siguranță amintirile, emoțiile dădeau năvală cu atâta putere din sufletele celor sosiți de prin locuri îndepărtate, sumbre și foarte străine, cu atâta putere încât toate s-au amestecat și parcă timpul s-a oprit în loc, iar momentul bucuriei și revederii a devenit incomensurabil. Noi, copiii nu cunoșteam pe nimeni și nici nu prea înțelegeam ce se întâmplă, de ce atâtea lacrimi, doar totul în jur era atât de frumos. Vor trece ani până când ne vom da seama de cele întâmplate, dar atunci priveam uluiți în jurul nostru – multă lume, care se bucura, care ne privea în tăcere, unii mai curioși chiar ne atingeau, vrând să vadă dacă suntem la fel ca ei.

Natura înflorită și mult verdele din jur ne ademenea. Cireșe coapte și alte bunătăți, care erau la o întindere de mână. Mătușa Sofica, una din surorile tatălui, ne-a așternut o rogojină sub un dud (agud) cu niște fructe mari negre, dulci-acrii, peste un timp nu ne cunoșteam unul pe al-

tul, fructele ne-au colorat fața și hainele. Eram atât de fericiți, zburdam ca niște miei. După ce ne-am spălat și ne-am îmbrăcat cu ce aveam mai bun, împreună cu tot neamul Arseni am mers la horă, horă strămoșească, în care se prindeau toți, de la mic la mare, jucând în pași mărunți și pe săltate, și unde se aduna întreg satul la sărbători, și în zi de duminică. Doamne, ce frumos mai era, atâta bucurie și zâmbete...

Dar, vorba ceea, între două duminici sunt câteva zile de muncă care diminuează euforia sărbătorii și îți dau multe de gândit și de rezolvat. Și cum părinții mei erau din oameni gospodari, nu puteau să stea cu mâinile întinse și să aștepte *Pară mălăiață în gura lui Nătăfleată*. Tăticul meu Toader, (avea 32 de ani), un bărbat în floarea vârstei, frumos, voinic și foarte fericit că a revenit acasă, unde își va construi o viață nouă, a decis să-și găsească ceva de muncă, (avea o meserie, era inginer mecanic), pentru că avea familie, mama Nionela și cei patru copii: eu, cea mai mare, de aproape șapte ani, frățiorul meu Vaniușă (adică Ion), de șase ani, Alexandra, 2,5 anișori și mezina Eugenia, de 11 luni.

Dar n-a fost să fie, președintele colhozului, Vasile Albu, comunist înrăit și dedicat partidului, o fire duplicitară și mediocră, i-a spus franc tatălui meu, că fiii de culaci nu au de lucru în colhoz. Tăticu s-a întristat, s-a așezat pe prispă și trei zile și trei nopți a fumat întruna „Belomor canal”, un fel de țigări foarte puter-

nice și nocive, i s-a deschis ulcerul, ca urmare a fost internat în spital, iar peste trei luni, în octombrie 1956, a decedat. Mi-a rămas în memorie pentru totdeauna chipul tatei trist care mă ținea pe brațe și imi cânta la fluier doine atât de tânguile.

Am rămas cu mama și cu rudele tatălui, care își aveau viața și problemele lor. Scumpa și draga mea mamă, rămasă văduvă la numai 26 de ani într-un sat străin, fără casă, fără masă, fără nici un sprijin de undeva, cu patru copii – noi eram bucuria și povara ei... Nu o dată a încercat să-și pună capăt zilelor.

Îmi amintesc, într-o zi am venit de la școală și o căutam disperată pe mama să-i spun că astăzi nu mi-am pătat șorțul de cerneală (eram elevă în clasa întâi). Am găsit-o într-o șură, tocmai își puneja juvașul în gât,

am strigat-o, s-a întors, a scos funia de pe gât și a pus-o după grindă, a coborât de pe o buturugă, care-i servea drept scaun, m-a cuprins, tremurând toată și a început să plângă. Atunci am întrebat-o rugător: *Mamă, așa că na-i să mai faci aceasta niciodată?* Nu puteam s-o ajut, eram doar un copil, atât că o țineam mereu de mână și vorbeam cu ea mult. Aveam și eu problemele mele la școală, colegii mă numeau rusoaică, mă marginalizau, mă umileau, îmi spuneau cuvinte urâte care mă dureau și nimeni nu-mi explica, de ce? Și a început lupta pentru existență, pentru supraviețuire, *lupta vieții*, vorba lui George Coșbuc - cine nu luptă, n-are dreptul să trăiască. Regretabil, dar nu prea am amintiri vesele, sau ele n-au fost deloc, sau nu au fost atât de vesele, știu că

m-am maturizat mult prea devreme, am înțeles că nu am niciun sprijin și atunci am luat viața în piept, chiar din fragedă copilărie. Conștientă de toată seriozitatea vieții, de duritatea ei și mai ales a oamenilor, am contat doar pe propria-mi voință, dorință și putere. Desigur, mama ne-a fost mereu alături și a făcut tot ce i-a stat în puteri, ba poate și mai mult, ca noi să creștem fericiți și să nu simțim lipsurile. Am avut o mamă deșteaptă, blândă și foarte înțeleaptă. Eu, fiind o fire conștiincioasă, perseverentă și muncitoare, mi-am găsit rostul, i-ar locul pe care îl am astăzi este al meu, câștigat prin muncă asiduă și permanentă.

V.Gh.M.: Cum era să fii cu acest statut de deportat?

L.A.: Eticheta de deportat m-a urmărit pretutindeni, din umbră, subtil, prin: – nu ai voie, nu se poate, aceasta nu este pentru tine... Da, aceasta m-a marcat și mi-a influențat cariera. Dacă nu aș fi fost o persoană publică, nici n-aș fi știut și nici nu aș fi trecut prin anumite lucruri. Fiind solistă-vocalistă în Ansamblul Academic de Stat „Joc” nu mi se permitea să ies în afara Uniunii Sovietice. Munceam, pregăteam program, dar în ternee se duceau alții.

V.Gh.M.: Cum a evoluat cariera artistică a Larisei Arseni?

L.A.: Cu toate impedimentele și piedicile de diverse categorii am mers înainte. Am colaborat cu mai multe orchestre și dirijori. *Veselia, Folclor, Lăutarii* (prima formație, unde eram doar doi soliști de mu-

zică populară, eu și regretatul Nicolae Sulac, Artist al poporului). Prima oară când l-am văzut și l-am ascultat pe Nicolae Sulac eram elevă la școală, în comuna Manta. Nici nu visam pe atunci că vom fi colegi de cântec. Cu orchestra *Lăutarii* am avut sute de concerte, am colindat practic toată Moldovioara dintr-un capăt în celălalt. Am întreprins turnee și peste hotarele Moldovei, în toate republicile fostei Uniuni, cântecele și doinele noastre, grație melodicității, dar și ritmului dinamic, erau înțelese și apreciate peste tot. A fost o perioadă grea pentru cântec, dar și frumoasă. Fiecare interpret își făcea propriul repertoriu, propriul stil, dar și propria imagine... Oamenii de creație sunt firi de o sensibilitate aparte, deaceia au mare nevoie de susținere, protecție în această lume dură, ca să poată trăi și crea. Din motive familiale, o vreme am fost plecată din Chișinău, când am revenit m-au invitat și angajat în Ansamblul Academic de Stat *Joc*, unde am activat aproape opt ani. Aveam deja două fete și un soț tânăr care aveau nevoie de mine acasă. Am colaborat cu Ansamblul de muzică și dans popular *Ciocârlia, Crăițele* (orchestră doar de fete, dirijată de Veronica Agrici), „cu orchestrele *Căruța, Mărțișor*. La *Mărțișor* am activat circa 16 ani. A fost o perioadă foarte frumoasă, aveam multe spectacole, înregistrări. Am participat cu ei la diverse festivaluri și concursuri de muzică populară. Turnee în Germania, România: Moldova, Ardeal, Banat, Oltenia... O perioadă îndelungată nu aveam voie să înregistrez la radio, astfel mi s-au pierdut mai multe lucrări frumoase. Abia la începutul anilor 80 am revenit la Orchestra *Folclor*, cu care am înregistrat 90% din cântecele mele: doine, balade, române, sârbe, hore, cântece de petrecere, etc. Cu ei am făcut și un CD, *La poarta inimii mele* în 2003, pe care l-am lansat în Studioul Mare Radio Moldova. În 1998 la Festivalul-concurs *Crizantema de argint* a fost lansată culegerea de cântece *Mai am un singur dor*,

la care am lucrat cu mult drag, iar în 1999, la 1 iunie am realizat un spectacol omagial, cu titlul *La poarta inimii mele* la Palatul Național, astăzi „Nicolae Sulac”, acompaniată de Orchestra *Mărțișor*, condusă de Artistul poporului Ion Dascăl.

În toți acești ani am colaborat cu cei mai buni dirijori ai vremii: Dumitru Blajinu, Gheorghe Usaci, Isidor Burdin, Vasile Goia, Gheorghe Mustea, Gheorghe Șevcișin, Valentin Doni, Ion Dascăl, Nicolae Mărgineanu, Gheorghe Crețu, Serghei Ciuhrii, și în toți anii cu Nicolae Botgros și Petre Neamțu.

Am participat la multiple festivaluri și concursuri, naționale și internaționale: *Cântați cu noi* (Premiul mare și promisiune de a fi angajată la Orchestra *Folclor*), *Tamara Ciobanu, Concurs pentru cea mai bună prelucrare*, (o posibilitate de a prezenta noi creații), *Crizantema de Aur* (ca interpretă, Trofeul Ileana Sărăroiu), Festivalul *Maria Tănase* (în recital), Craiova, România, *Crizantema de argint*, Chișinău, Moldova (Premiul I). La Festivalul-concurs de române *Crizantema de argint* am participat în recitaluri și am prezentat mai multe române noi de compozitori și poeți autohtoni.

Despre multitudinea de emisiuni, interviuri, la aproape toate posturile Radio și TV existente la noi, nici nu mai zic, în acest sens am fost întotdeauna prezentă și le mulțumesc pe această cale celor care m-au invitat.

Am avut o activitate plină și interesantă, plus că am lucrat și în pedagogie, numai la Colegiul de Muzică *Ștefan Neaga* circa 30 de ani, profesoară de limba și literatura română. În toți acești ani am educat sute de tineri și tinere, care astăzi au devenit nume notorii în cultura muzicală a țării.

Cred, că unicitatea unui artist întotdeauna a însemnat și va însemna, capacitatea acestuia de a fascina, de a convinge, de a emoționa, de a plăcea unor oameni foarte diferiți ca pregătire, gust, vârstă, credință sau profesie.

Cu regret trebuie să remarc că viața și activitatea unui artist nu întotdeauna depinde, doar de capacități, talent, repertoriu, aspect, de multe ori de oameni, care în pofida unor împrejurări, ambiții, simpatii sau antipatii personale pot nimici pe oricine. Nu vreau să supăr pe nimeni, cu atât mai mult că timpul este ireversibil și nimic nu mai putem schimba.

V.Gh.M.: Ești una dintre puținele cântărețe de la noi care are o căsnicie frumoasă și durabilă. Cum ai reușit?

L.A.: A fost o dragoste la prima vedere și nici o clipă nu m-am gândit că poate fi altfel. S-au întâlnit două suflete pereche, care gândeau în unison. De fapt o căsnicie este tot un gen de muncă, de la care nu poți lipsi nici o zi, altfel lumina și căldura căminului se poate diminua și chiar stinge. Ambii trebuie să mențină flacăra vie și arzândă, chiar dacă pe

parcursul anilor anumite lucruri se mai schimbă. Dragostea, se schimbă și ea, crește se maturizează, se îmbogățește, devine mai înțeleaptă, etc.

Relația noastră de cuplu a fost mereu bazată pe dragoste, încredere, înțelegere. Am înțeles, că pentru a-l avea alături trebuie să-i dau libertatea deplină sau cel puțin să-i creez senzația de libertate. Într-un cuplu, totuși, fiecare își are viața și programul său, cu care a venit pe pământ și aceste două suflete, unite de Dumnezeu, urmează să se sprijine, să se susțină unul pe altul în tot și toate.

El mi-a fost călăuză la bine și la greu, a fost omul alături de care m-am simțit protejată, puternică și în siguranță. Mi-a fost soț, frate, iubit și mi-a înlocuit tatăl pe care l-am pierdut în fragedă copilărie, într-un cuvânt Badea-l meu. Trăind cu el, am devenit mai calmă, mai răbdătoare, mai înțelegătoare și mai înțe-

leaptă. A fost și este pedant și meticolos, cu anii a devenit mai sensibil și sentimental.

De curând am împlinit 50 ani de căsnicie, dar am rămas aceeași doi tineri (bătrâni), frumoși, care merg ținându-se de mână, cu zâmbetul pe față și cu speranța în ziua de mâine.

V.Gh.M.: Vorbește-mi despre fetele tale. Ce profesie au, unde locuiesc și care este atitudinea lor vizavi de pasiunea ta, cântecul?

L.A.: Am două fiice, mari, frumoase și deștepte. Nu le laud că sunt fetele mele, dar pentru că așa este. Brândușa și Doina – ambele au făcut muzică. Brândușa a absolvit Școala de Arte *Alexei Stârcea* la violoncel, dar s-a făcut designer vestimentar. Doina a studiat la aceeași școală, apoi la Liceul de Artă *Octav Băncilă*, Iași, România. Din motive de sănătate a revenit acasă și a absolvit Colegiul de Coregrafie din Chișinău, a fost angajată în Ansamblul

Academic de Stat *Joc*, dar nu a profesat dansul. Astăzi locuiesc ambele în București, muncesc împreună și cum sunt firi creative, fac lucruri frumoase. Sunt tare mândră de ele și mă bucur că sunt împreună. Am un nepoțel, Mireluș, finisează clasa a IV-a. Este un copil bun, frumușel, inocent ca toți copiii. Îmi doresc să-l văd mare și realizat.

Cât privește pasiunea mea pentru cântec, fetele m-au susținut, s-au mândrit și se mândresc cu mama și taticul lor.

V.Gh.M.: Ai avut succese în scenă, dar sunt sigură că și bărbații aveau ochi pentru tine. Care e secretul tinereții și frumuseții tale?

L.A.: Mă întreba cineva din colegi, ce fac că nu îmbătrânesc. I-am răspuns, că nu fac nimic. Nu adun venin împotriva nimănui, nu invidiez pe nimeni. Încerc să-mi trăiesc viața așa cum mi-a dat-o Bunul Dumnezeu. Aceasta este viața mea, cu bune și mai puțin bune, vorba cântecului: *Că și eu lume ca tine, o duc rău și o duc bine. Și mă rog la Dumnezeu să mă păzească de rău.*

Omul dacă are sufletul frumos de la o vreme frumusețea interioară îi iese în față și invers. N-am făcut niciodată nimic special ca să mă mențin. Am trăit și m-am bucurat de viață și de cei dragi sufletului meu. Nu, mint - muzica și cartea mi-au fost și rămân elixirul tinereții și frumuseții mele.

Cât privesc bărbații care aveau ochi pentru mine. Cu siguranță au fost, dar scenariul vieții mele era deja scris și nu necesita vreo schimbare. Au fost și din cei care m-au bârfit, mi-au pus bețe-n roate, dar eu sunt o fire iertătoare...

Mai mulți au fost cei, care urcau în scenă și-mi dăruiau flori - le mulțumesc pentru atitudinea lor respectuoasă.

V.Gh.M.: Vorbește-mi de cariera ta de profesor. Cum explici că tineretul de astăzi vorbește atât de defectuos limba română?

L.A.: Cariera de profesor este una grea, solicitantă, cere mult efort și multă dăruire, dar aduce multă bucurie și satisfacție sufletească. Aproape 30 de ani, doar la Colegiul

de Muzică „Ștefan Neaga” mi-au adus multe bucurii, dar și îngrijorări pentru tânăra generație, care nu prea se dă la carte. Pentru mine îmbinarea cuvântului cu muzica s-a întâmplat de când am început să cânt, de când m-am identificat cu cântecul. Iar activitatea mea la colegiu mi-a creat acel mediu favorabil în care cuvântul nu numai s-a îmbinat cu muzica, dar a ajuns la o armonie perfectă. Nu știu dacă mai există în lume vre-o limbă atât de melodioasă, duioasă (sigur, când este vorbită frumos și corect) ca limba noastră română.

În funcția mea de profesor am încercat să găsec cele mai plauzibile argumente și metode de a-i face pe viitorii muzicieni să învețe limba maternă, să o vorbească corect și cursiv. Astăzi, când îi văd la ecran îi ascult cum se întrețin într-un dialog, dând dovadă de o cultură lingvistică, mă bucur enorm.

Ar fi niște lucruri de spus, regretabil, dar în acest mediu multicultural și multilingvistic în care trăim și care ne domină tot mai mult, ne lipsește de adevăratul și necesarul mediu lingvistic pentru a ne vorbi limba lăsată din moși strămoși corect frumos și mai puțin defectuos.

De cinci ani nu mai predau la colegiu. Acuma muncesc la Centrul Academic Internațional „Eminescu” ca bibliotecar, fiind responsabilă de compartimentul „Relațiile cu publicul”, tot cu copiii, doar că aici diversitatea activității mele este mult mai mare. În prestarea serviciilor propuse, promovăm cartea prin intermediul personalităților consacrate, dar și a tinerilor, din domeniul literaturii și muzicii, educând, astfel, continuitatea dintre generații. Trebuie să menționez cu bucurie, că tinerii, elevii, din diferite categorii de vârstă astăzi vorbesc mult mai corect și sunt mult mai cultivați decât unii maturi.

Am atins anumite performanțe: în muzică mi s-a oferit titlul onorific de Maestru în artă, ca profesoară de limba și literatura română am gradul didactic unu, iar ca bibliotecar am susținut gradul de calificare doi,

dar nu am de gând să mă opresc aici. Activitatea creierului ne menține tinerețea sufletului și a minții. Cred că mai am ce spune, mai pot spune și atunci de ce să nu spun...

De cântec, dar și de cuvânt nu m-am lăsat și nu mă voi lăsa niciodată, atât cât îmi va cânta sufletul voi cânta și eu, voi comunica cu lumea, voi iubi viața și oamenii, mai ales pe acei de la care am ce învăța. Aceste două minuni le-am îmbinat în așa fel încât nu mai fac diferența între ele. Întotdeauna m-a speriat gândul, că dacă nu aș fi activat în ambele domenii, cum ar fi fost viața mea.

V.Gh.M.: *Nimic din ceea ce învăță omul nu-i strică* – spune un străvechi proverb. Fiind o fire studiosă, muncitoare, care rămânând la doar șapte ani orfană de tată, Larisa Arseni a luat viața-n piept și a luptat pentru existență, pentru a se manifesta și pentru a lăsa o urmă cât mai frumoasă, că doar asta-i adevărata menire a omului pe pământ...

Veta GHIMPU MUNTEANU,
Maestru în arte

In memoriam:

Nicolae Băieșu – 85 de ani de la naștere

La 25 iunie 2019, în Sala mică a Academiei de Științe a Moldovei, într-o ședință comemorativă a fost sărbătorită aniversarea a 85-a de la nașterea folcloristului Nicolae Băieșu, doctor habilitat în filologie, profesor universitar, membru al Uniunii Scriitorilor din Moldova. Evenimentul a fost organizat de Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” la care au participat numeroși oaspeți: folcloriști, muzicologi, lingviști, oameni de artă, profesori, studenți, colegi de breaslă, prieteni, care prin prezența lor au adus un omagiu ilustrului folclorist, înveșnicit în folcloristica românească

din Basarabia de un volum considerabil de lucrări științifice.

În cadrul conferinței științifice au fost prezentate câteva comunicări cu referire la activitatea academică a etnologului: *Arhiva națională de folclor a Republicii Moldova în viziunea etnologului Nicolae BĂIEȘU* (dr. Tudor COLAC); *Folclorist și valorificator consacrat al tezaurului estetic popular* (dr. Tatiana BOTNARU); *Nicolae BĂIEȘU: cercetător și promotor activ al folclorului copiilor* (dr. Ion BURUIANĂ); *Colindatul în ceată bărbătească în studiile etnologului Nicolae BĂIEȘU* (dr. Mariana COCIERU).

DR. MARIANA COCIERU

COLINDATUL ÎN CEATĂ BĂRBĂTEASCĂ ÎN STUDIILE ETNOLOGULUI NICOLAE BĂIEȘU

Elementul patrimoniului cultural imaterial *Colindatul în ceată bărbătească* a constituit un subiect de investigație generos, fiind abordat de numeroși cercetători consacrați, atât din țară, cât și din afara ei. **În mediul academic al Republicii Moldova fenomenul etnocultural a fost studiat mai profund de profesorul etnolog Nicolae Băieșu** într-o serie de lucrări monografice fundamentale și culegeri de folclor, dintre care menționăm: *Poezia populară moldovenească a obiceiurilor de Anul Nou* (1972), *Poezia populară a obiceiurilor calendarice* (1975, volum din seria *Creația populară moldovenească*); *Folclorul ritualic și viața* (1981); *Să trăiți, să-nfloriți: Din poezia obiceiurilor calendarice* (antologie de folclor din seria *Mărgăritar*, 1984); *Sărbători domnești* (închinare Maicii Domnului și Mântuitorului):

studii, culegere de texte folclorice și etnografice (vol. I, 2004; vol. II, 2007); *Tradiții etno-folclorice ale sărbătorilor de iarnă* (2008); *Obiceiurile și folclorul sărbătorilor de iarnă* (Tipologie. Corpus de texte etnografice și folclorice) (2014, volum din proiectul *Tezaurul folcloric al românilor din Republica Moldova, Ucraina, Federația Rusă*). Cea din urmă lucrare reprezintă o contribuție esențială în vederea cercetării și sistematizării materialelor etnofolclorice privind obiceiurile calendarice de iarnă înregistrate pe teren de ilustrul și laboriosul folclorist.

Preocupat de salvagardarea moștenirii culturale a românilor din R. Moldova și localitățile românești din Ucraina și Federația Rusă, Nicolae Băieșu a susținut și îndrumat, în calitate de consultant științific, grupul de cercetători ai culturii populare

(etnografi, etnomuzicologi și muzeografi), care au pregătit și editat în 2011 un studiu esențial care vizează elementul de patrimoniu *Colindatul în ceată bărbătească*. Lucrarea, realizată sub patronajul Academiei de Științe a Moldovei, Ministerului Culturii al Republicii Moldova și Comisiei Naționale pentru Salvagardarea Patrimoniului Cultural Imaterial, a constituit o latură importantă în pregătirea dosarului *Colindatul în ceată bărbătească*, candidat pentru înscriere în patrimoniului cultural imaterial al umanității. Atât documentarea științifică a fenomenului, cât și semnificația lui cutumiară a devenit un argument considerabil pentru includerea acestuia în anul 2013 în *Lista Reprezentativă UNESCO de protejare a fenomenelor de patrimoniu cultural imaterial al umanității*.

În lucrările de referință ale etnologului Nicolae Băieșu studierea obiceiurilor calendaristice pornește de la convingerea cercetătorului că o asemenea documentare bazată pe investigațiile concrete de teren, dar și pe informațiile pe care ni le pot oferi studiile de folcloristică cu referire la subiect, precum și disciplinele complementare: sociologia, antropologia, arheologia folcloristică, istoria mentalităților tradiționale, religia, lingvistica etc. contribuie esențial la perceperea justă a specificului nostru cultural, la soluționarea aspectelor problematice ce vizează originea și continuitatea etnică, a constituenților care caracterizează originalitatea comunității tradiționale românești: „Pentru aprecierea corectă a tezaurului etno-folcloric calendaristic, concluzionează folcloristul, este necesar a vedea geneza – momentele esențiale ale istoriei neamului, condițiile istorice, economice și culturale în care au putut lua naștere aceste creații populare” [1, p. 18]. Ulterior în *Argumentul* semnat pentru Proiectul instituțional fundamental „Tezaurul folcloric al românilor (Basarabia, Transnistria, Nordul Bucovinei, Transcarpatia)” va sublinia în același context valoarea memoriei colective pentru definirea identității românești: „Creațiile etno-folclorice constituie un compartiment deosebit de important al culturii populare naționale, fiind una din expresiile autentice ale fiecărei etnii. Operele acestea, alături de materialele istorice și lingvistice, sunt cheazășia menținerii specificului, originalității unui neam. Ele reflectă, în mod artistic, munca, traiul, moravurile, lupta poporului împotriva diverșilor inamici, pentru libertate, prosperare” [2, p. 4]. Concludente, în acest sens, sunt și observațiile acad. Sabina Ispas: „Colindatul pare a fi un punct central în jurul căruia se coagulează preocupările intelectualilor români care susțineau, cu argumentele furnizate de cultura populară tradițională, unitatea și specificitatea identității românești” [3, p. 12].

Analizând întreaga creație științifică observăm că folcloristul Nicolae Băieșu a excelat în câteva domenii de cercetare: istoria folcloristicii, poezia obiceiurilor calendaris-

tice, folclorul copiilor, metodologia investigației folclorice, documentarea și conservarea materialului de teren, etimologia termenilor folclorici ș. a. Valoarea științifică a lucrărilor editate de etnologul Nicolae Băieșu a sporit mai ales prin interpretarea și compararea moștenirii culturale românești cu cele ale altor popoare. Analiza comparativistă a obiceiurilor și tradițiilor calendaristice românești a augmentat interesul față de specificul imanent al patrimoniului cultural național în contextul celui european și chiar mondial. Impresionează profunzimea aprecierilor exprimate folcloristului de personalități notorii ale etnologiei moderne, grație abnegației pentru salvagardarea moștenirii culturale a poporului nostru: „Nicolae Băieșu este unul dintre cei mai temeinici cercetători ai obiceiurilor noastre calendaristice, având în spate o veritabilă operă științifică, în cuprinsul căreia întâlnim câteva lucrări de referință, ce au marcat, la timpul lor, evoluția investigațiilor în acest domeniu al culturii populare” (dr. Ion Cuceu, Cluj, România) [4, p. 376]; „folclorul, după cum constată N. Băieșu, contribuie nu numai la formarea universului de cunoștințe despre lume al copiilor, ci și cultivă la ei calități morale înalte, caracteristice poporului <...>, de dezvoltare a gândirii și vorbirii, de formare a conștiinței etice a generației în creștere” (dr. Grigore Bostan, Cernăuți, Ucraina) [5, p. 347]; „Cu erudiția sa, unanim recunoscută și cu experiența sa îndelungată de cercetător al fenomenului popular în cadrul său natural”, „Nicolae Băieșu [este – n. n.] unul dintre cei mai distinși etnologi din Basarabia. <...> Studiile care-l reprezintă mai bine sunt cele care tratează cu consecvență sărbătorile populare: teza sa de doctorat *Folclorul obiceiurilor de Anul Nou*, apoi aceea de doctor habilitat *Studiu istoric – comparat al folclorului calendaristic în Republica Moldova și în localitățile românești din Ucraina* și cea mai amplă lucrare a sa în acest domeniu *Sărbători domnești (închinare Maicii Domnului și Mântuitorului)* (I, 2004; II, 2007)” (dr. Iordan Datcu, București, România) [6, p. 403].

Referindu-se la *Colindatul de*

Crăciun, Nicolae Băieșu remarcă că românii, de rând cu ucrainenii și bulgarii, au poate cel mai spectaculos obicei cu caracter public, în cadrul căruia este antrenată toată comunitatea. Cu regret, constată și dispariția fenomenului în unele localități sub influența factorilor politici (interzicerea de către regimul totalitar), istorici (modificările de calendar), sociali (vecinătatea cu alte popoare și preluarea obiceiurilor acestora, cazul cu Pleasul sau Malanca ucraineană) și religioși (biserica interzicea practicarea obiceiurilor păgâne). Prin urmare, sintetizând informațiile de teren obținute, folcloristul concluzionează asupra răspândirii fenomenului, realizând și o radiografiere a spațiului geocultural al Republicii Moldova și al localităților românești din Ucraina, Federația Rusă de actualizare etnofolclorică a obiceiului.

Prima trăsătură esențială a *Colindatului în Basarabia* asupra căreia ne atrage atenția cercetătorul vizează practicarea acestuia conform celor două stiluri (pe stil nou, 25 decembrie, în localitățile din preajma Prutului, ca rezultat al trecerii la stilul nou în Basarabia în anul 1924: or. Briceni, r. Briceni (Drepcăuți, Lipcani, Grimăncăuți, Tabani, Caracușenii Vechi); în r. Edineț (Fetești, Hordinești, Hordineștii Noi, Trinca); în r. Cahul (Giurgiulești, Cășlița-Prut, Slobozia Mare, Alexandru Ioan Cuza); dar și în unele sate din r. Ungheni (Boghenii Vechi, Boghenii Noi); în r. Telenești (Bogzești); în r. Glodeni (Cobani); în r. Fălești (Năvârnet) și stil vechi, 7 ianuarie, multe sate din raioanele de centru, localitățile românești din Ucraina și Federația Rusă).

Cea de a doua se referă la practicarea obiceiului în Ajunul Anului Nou, în unele sate din apropierea Prutului, de către fete (Rădenii Vechi, Ungheni).

O altă trăsătură distinctivă este dispariția sau lipsa totală a acestui obicei, așa cum constată și etnologul Varvara Buzilă. Explicația vine, după cum ne sugerează și Ovidiu Bârlea, din cauza interdicțiilor din partea bisericilor de a practica obiceiurile păgâne (mărturii servesc consemnările lui Zamfir C. Arbore de la sfârșitul sec. al XIX-lea, prin care aflăm că

în Basarabia *Colindatul* „dispare încetul cu încetul din cauza unor dispozițiuni, luate de consistoriul [judecata ecleziastică] din Chișinău, care oprește acest obicei de a se practica, considerându-l contrariul religiei ortodoxe. Din această cauză, poliția rurală, ajutată de preot, amendează și încarcerează pe colindători” [7, p. 214.]. Ulterior, biserica și-a însușit aceste tradiții și obiceiuri, adaptându-le moralei creștine. Materialele de arhivă ne confirmă că în unele sate din centrul și vestul R. Moldova: în r. Telenești (Hirova, Hirișeni, Mihălașa, Ciulucani, Codru, Crășnășeni, Câșla, Ghiliceni, Mândrești, Țânțăreni, Verejeni, Zgărdești); în r. Sângerei (Bobletici, Bursuceni, Chișcăreni, Coșcodeni, Dumbrăvița, Slobozia Mare); în r. Glodeni (Cuhnești, Limbeni); în r. Fălești (Bocani, Risișeni); în r. Ungheni (Rădenii Vechi, Valea Mare, Buciumeni, Bușila, Chirileni, Pârlița, or. Ungheni); în r. Călărași (Nișcani, Bahmut, Sadova, Sipoteni); în r. Strășeni (Pănășești, Scoreni, Condrița, Lozova, Vorniceni, Zubrești); în r. Hâncești (Cotul Morii, Leușeni, Mereșeni, Buțeni, Voinescu, Dahnovici, Pașcani); în r. Leova (Cârpești, Tomai); în câteva sate cu populație mixtă din r. Cimișlia (Albina, Fetița, Gura Galbenei, Lipoveni, Maximeni, Topala); în r. Ialoveni (Ulmu, Malcoci); în r. Nisporeni (Iurceni), obiceiul sau a dispărut, sau nu a fost practicat vreodată. În localitățile rurale în care fenomenul nu a fost înregistrat, au fost observate cazuri de performare a colindatului de actanți-colindători din localitățile vecine. Constatările etnologului Băieșu se referă în mare parte la informațiile culese pe teren în a doua jumătate a secolului al XX-lea. Pentru a da o notă apreciativă perpetuării în contemporaneitate a fenomenului, de un real folos sunt informațiile culese de membrii-cercetători ai Comisiei Naționale pentru Salvagardarea Patrimoniului Cultural Imaterial în perioada pregătirii dosarului includerii acestui element în patrimoniul umanității, dar și efectuarea noilor cercetări de teren.

În literatura de specialitate fenomenul etnocultural *Colindatul* cunoaște o interpretare mai largă, fiind atribuit mai multor tradiții:

Lăzărelul, De-a ouăle, Paparuda, Drăgaica. De asemenea, se întâlnesc expresii precum *Colinda Plugușorului, Colindatul cu măști, forme ale Colindatului: Sorcova, Semănatul, Capra, Plugușorul, Vasilca*. Cu referire la *Colindatul* din Republica Moldova, Nicolae Băieșu concluzionează că acesta are o accepție mai îngustă, referindu-se doar la obiceiul de Crăciun, pentru Anul Nou fiind uzuală expresia a umbla *Cu Plugul, Cu Hăitul, Cu Semănatul, Cu Sorcova, Cu Sănătatea nouă*.

În aceeași ordine de idei, etnologul Sabina Ispas propune a include în colindatul propriu-zis numai acele fenomene care „se înscriu actului *ritual* al colindării împlinit de ceata de colindători (tradițional bărbătească), precum și colindatul copiilor, când sunt îndeplinite exigențele impuse de ritual și de conștiința sacrului implicit actului acestuia. Cântecul de Crăciun, subliniază etnologul, dezvoltă subiecte direct legate de Nașterea Domnului, dar nu au funcție rituală, pentru interpretarea lor nu este necesară respectarea unor norme care să asigure eficiența în registrul acesta special, interpretării nu sunt selecționați după criterii specifice, mesajul de bază este asociat bucuriei pe care cei care cântă o transmit oamenilor cu asemenea prilej excepțional. Majoritatea repertoriilor care sunt găzduite de manifestările festive contemporane dedicate Crăciunului se înscriu în categoria cântecelor de Crăciun și nu colindatului tradițional. Nu avem în vedere festivalurile de colinde, organizate de instituții și organizații care valorifică fondul patrimonial folcloric și îl exploatează în spectacol, nu totdeauna onest” [3, p. 13-14].

Spre deosebire de autorii volumului *Colindatul în ceată bărbătească*, menționat mai sus, Nicolae Băieșu e de părerea că fenomenul ar trebui investigat ceva mai larg, deoarece în Basarabia, actanții acestui obicei nu sunt doar flăcăii din ceata de colindători, dar și copiii, fetele, cei căsătoriți. Prin urmare, din perspectiva performării acestui obicei, folcloristul distinge:

Colindatul practicat de copii;

Colindatul practicat de către unele fete mari;

Colindatul bărbaților săraci (țigani) (sporadic);

Colindatul practicat de căsătoriți;

Colindatul practicat de flăcăi (interpretii de bază ai fenomenului).

Evident, între toate aceste tipuri de colindat există similitudini, însă mai apropiate de practica ritualică sunt totuși cele performate de copii și flăcăi, preponderent de cetele masculine, care acționează în timpul sărbătorilor de iarnă, începând cu data de 24 decembrie/6 ianuarie (pregătirile începând chiar cu Lăsatul Secului pentru Postul Crăciunului), încheindu-și sarcinile rituale în ziua de Sf. Ion, pe 7 ianuarie/20 ianuarie a anului (administrativ și astronomic) următor.

Cetele de colindători, conform tradiției, urmăreau respectarea intervalului de timp ritualic (anumite zile, momente exacte din zi sau noapte), spațiul de actualizare al obiceiului, uzitarea recuzitei specifice și a repertoriului de colinde specifice localității de origine. Informațiile privind așa numita practică a descolindării – pagube mai mici sau mai mari făcute în gospodăria celor ce au refuzat primirea cetei de colindători însoțite de urări „rele” –, aduse de etnologul Nicolae Băieșu, sunt percepute drept o „pedeapsă” convențională, aplicată gospodarilor pentru ai izola și ai elimina din habitatul tradițional, ca să preîntâmpine pătrunderea acțiunilor maligne din partea spiritelor demonice asupra localității colindate.

În favoarea tradiției performării masculine a obiceiului sunt informațiile oferite de înșiși informatorii, care recunosc că în trecut fetele nu colindau. Nicolae Băieșu presupune că practicarea colindatului de unele fete mari a început sub influența popoarelor conlocuitoare, a ucrainenilor, bunăoară. Etnologul de la Iași, Lucia Cireș, e de părerea că mutația a avut loc „deoarece în Moldova cetele de flăcăi s-au profilat cu precădere pe alte forme de colindat, ca plugușorul sau teatrul folcloric, [de aceea – n. n.] perpetuarea tradiției a fost preluată de către fete și femei” [8, p. 73]. Cu toate acestea, folcloristul basarabean concluzionează că rolul principal al fetelor consta „în grija de a-i primi și a-i dăruia cât mai frumos pe flăcăii și

băietanii care feliită casele cu ocazia sărbătorii Crăciunului”.

Analizând *Colindatul în ceată bărbătească*, cercetătorul Nicolae Băieșu ia în discuție mai multe aspecte legate de:

taxonomia populară (inventariază termenii identificați cu referire la grupul de colindători-flăcăi – *ceată, ceata flăcăilor, ceata mare, tovrășie, hurtă, companie, bandă, roată, malancă*; membrii cetelor de colindători flăcăi – *semași, sâmbriași, lăturași, mijlocași, camarazi* ș. a.; conducătorului cetei – *vătav, călfă, pristav, staroste, bireoza*; ajutorii conducătorului cetei (*cămarăș, comoraș, banar, bancar, haznagiu, casier, colăcar, pivnicer, chelar, bucătar, crășmar*);

etapele generale de practicare/organizare:

– *constituirea cetelor* (numărul membrilor varia de la 5-30 persoane, numărul cetelor – în funcție de mărimea satului, așezarea caselor, relațiile de prietenie, rudenie între flăcăi – de regulă - 1-4 cete, cel mult 10-15 (Mihăileni-Briceni);

– *alegerea (sau numirea) conducătorului cetei și a ajutorilor lui etc.*;

– *găsirea și amenajarea localului pentru pregătirile colindătorilor (hurdughie, hardughie, gazdă, ceată)*;

– *primirea flăcăilor tineri în ceată (rituri de inițiere, ieșirea în lume, datul vedrei la hurdughie sau la horă, flăcării care au trecut de 18 ani, de obicei avea loc toamna, șezutul cu fetele)*;

– *învățarea cuvintelor și melodiilor de colinde*;

– *pregătirea vestimentației, recuzitei*.

Importante pentru înțelegerea ritualică a performării obiceiului *Colindatul în ceată bărbătească* sunt sistematizările și clasificările efectuate de Nicolae Băieșu. De exemplu colindatul propriu-zis cuprinde câteva elemente generale care ne demonstrează un scenariu cutumiar distinct:

– *respectarea timpului înfăptuirii obiceiului (în care zile se colinda)*;

– *ordinea umblatului (de la casa cui începeau Colindatul, cum continuau)*;

– *cererea permisiunii de a colinda*;

– *locul colindatului (la geam, în casă)*;

– *utilizarea instrumentelor muzicale*;

– *dansurile*;

– *originalitatea colindatului în unele sate din sudul Bugeacului (Cartal, Noua Suliță, r. Reni, reg. Odesa)*;

– *darurile primite pentru colindat, utilizarea lor*.

– *descolindatul*.

Analizând componentele desfășurării *Colindatului* în ceată bărbătească în studiile folcloristului Nicolae Băieșu ajungem la concluzia că fenomenul în cauză este un spectacol insolit, în care își dau concursul aproape toți locuitorii satului, care, pe de o parte, esențializează o instituție care educă tineretul, îl

inițiază în obiceiurile comunității, dictându-i un comportament adecvat ritualului, iar pe de altă parte, aceste manifestări reprezintă niște competiții artistice între taberele de colindători, fiecare confrerie străduindu-se să dețină poziția dominantă.

Referințe bibliografice:

1. Băieșu N. *Sărbători domnești (închinata Maicii Domnului și Mântuitorului). Studiu: Culegere de texte etnografice și folclorice*. Vol. I, Chișinău: Cartea Moldovei, 2004, 448 p.
2. Raport privind activitatea de cercetare științifică: Proiectul „Tezaurul folcloric al românilor (Basarabia, Transnistria, Nordul Bucovinei, Transcarpatia).
3. Ispas S. *Colindatul în cadrul culturii tradiționale românești*. În: Tabor, nr. 9, decembrie 2010, pp. 8-23.
4. Cuceu I. *Cercetător preocupat de obiceiurile calendaristice*. În: Nicolae Băieșu – o viață închinată valorificării folclorului. Omagiu – 80. Chișinău: Profesional Service, 2014, pp. 376-377.
5. Bostan G. *Valoarea educativă a folclorului copiilor*. În: Nicolae Băieșu – o viață închinată valorificării folclorului. Omagiu – 80. Chișinău: Profesional Service, 2014, pp. 347-348.
6. Datcu I. *Nicolae Băieșu la 75 de ani*. În: Nicolae Băieșu – o viață închinată valorificării folclorului. Omagiu – 80. Chișinău: Profesional Service, 2014, pp. 402-403.
7. Arbore Z. C. *Basarabia în secolul XIX*. București: Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, 1898, 789 p.
8. Cireș L. *Aspecte ale Colindatului în Moldova*. În: *Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei pe anii 1965-1967*. Cluj, 1969, pp. 69-85.

VICTOR PLETOSU, DOCTORAND, SPECIALITATEA FOLCLORISTICĂ

Profesorul Nicolae Băieșu – personalitate notorie a folcloristicii românești

Noi, discipolii părintelui nostru de doctorat, Nicolae Băieșu avem datoria morală de a cinsti acest nume mare al culturii tradiționale, ce ne-a cucerit prin cuvântul și scrisul său ce-a plămuit un splendid monument artistic.

Distinsul profesor Nicolae Băieșu ne este un etalon al cercetării. Perioplul și prospecțiunea investigațiilor sale științifice se pretează pe tot ceea ce înseamnă nucleul datinii: mit, ritual, rit de trecere, ceremonial, ca să nu-și piardă substanța,

rolul și adevărata semnificație. În studiile sale folcloristice, tradițiile sunt investigate în toată complexitatea lor, sunt descrise cu iscusință și detaliat, redate fidel, așa cum se manifestă în vatra satului. Sunt analizate temeinic rânduielile creș-

tine într-o simbioză armonioasă cu credințele populare în forța magică a focului, apei, plantelor, dangătului metalic al clopotului, dar și în unison cu superstițiile privind interdicția muncii la marile sărbători. Sunt conservate ipostaze mai vechi ale practicilor augurale, premariale, propitiatorii, rituri apotropaice și fertilizatoare, cu substrat mistic și profunde încărcături simbolice, semantice și emoționale, cu surprinderea semnificațiilor arhaice - paradigme lăsate de strămoșii noștri pentru a păstra cu sfințenie, normele eticii și esteticii populare, disciplinei și ordinii sociale. Solida informație teoretică și metodologică a etnologului redevabil Nicolae Băieșu, este prezentă în fiecare partitură subtilă a operei sale, atât de riguros întocmită, încât ne suscită permanent un viu interes.

Regăsim bucuria etnologului remarcabil, savurându-i și receptându-i cu plăcere cărțile sale de căpătâi și de importanță enciclopedică, *Obiceiurile și folclorul sărbătorilor de iarnă*, cât și, *Sărbători domnești*, care găzduiesc informații deosebit de prețioase, materiale valoroase, de o vechime considerabilă și un regal de creații folclorice. Sunt lucrări originale, cu un pronunțat caracter științific, dar și un vădit caracter sincron și diacronic, ce întrezăresc începuturile obiceiurilor circumscrise sărbătorilor împărătești în cele dintâi licăriri ale creștinismului, trecute apoi, sub oblăduirea bisericii, care și-a asumat o mare parte din aceste tradiții, deschizându-le noi perspective de dezvoltare și dăinuire până astăzi. Savantul alocă spații ample unui bogat florilegiu de obiceiuri pentru a ne sugera ideea că tradițiile etnofolclorice nu sunt simple repetiții, nici obișnuințe, ci fenomene vii, care evoluează și exercită anumite funcții relevante: funcția de protecție, apotropaică, de purificare, de vindecare, de fertilitate sporită și rodnicie a pământului, de prosperitate în gospodărie, funcția spectaculară, de divertisment artistic și de petre-

cere, funcția de felicitare, funcția estetică, funcția de a vesti Nașterea sau Învierea Mântuitorului Hristos. De asemenea, evidențiază rosturile sociale ale tradițiilor de calendar drept un pilon esențial de afirmare a identității naționale istorico-culturală, la care participă toată comunitatea și vizează relațiile între oameni, coeziunea socială, comunicarea între generații, consolidează memoria colectivă, asigură respectarea tradiției și apărarea comunității tradiționale.

Eminentul cercetător are meritul de a ne dovedi, cu certitudine, cat de sugestive sunt datinile dăruirii reciproce a obiectelor ritual ceremoniale sfințite: *colacul mândru și frumos ca fața Domnului Hristos, din grâu curat, cu vin roșu-n miresmat, împodobit cu busuioc, pe un prosop cu motivul pomul vieții și ouăle roșii – simboluri de sorginte solară ce oglindesc universul, într-o paletă cu bucatele tradiționale îndătinat la sărbătorile pascale sau de iarnă – medicamentul nostru ce dă multă vigoare, după cum se spune, De Crăciun sătul, de Paște fudul*. Astfel, și-a atins scopul de a exprima strălucirea și plenitudinea sărbătorilor domnești, dar și de a scoate în evidență explicații cât mai plauzibile despre implicațiile pe care le relevă obiceiurile ca manifestări socio-folclorice, care ajung la o maximă înflorire și se bucură de un larg interes, mai ales, din partea colectivelor artistice din localitățile țării, care își îmbogățesc repertoriul cu o salbă de perle folclorice, ce le etalează la festivaluri tematice, spectacole de folclor, emisiuni televizate și înregistrări.

Aidoma, antecesorilor săi, valoarea de unicitate a cercetărilor sale, e că se află la temelia multor contribuții științifice de mai târziu și constituie un mecanism durabil de sporire a vizibilității, de întreținere a viabilității elementelor de patrimoniu cultural imaterial. Consacrat drept exeget de mare calibrul, ne demonstrează plinătatea spectrului de manifestări ale fiecărui obicei și sincretismul, elementelor sale constitutive, cunoscu-

te și respectate de gospodarii satului asemeni unei deontologii profesionale. Conform tiparelor scenariului tradițional, structura organizatorică a colindatului în ceată bărbătească cuprinde trei etape: pregătirea de la Sfântul Andrei Cap de Iarnă, etapa de desfășurare și de încheiere spre sărbătoarea Bobotezei. Structura actanțială scoate în evidență protagoniștii, ceata din 7, 9, 12 flăcăi, fiecare jucând un rol deosebit pentru a evidenția efectul de mulțime: vătaful, căpitanul, chemătorii, gonașii, novicii, cămărașul, colăcarii, ceterașii, stelarii, lăutarii. Structura cronotopică a obiceiului relevă că, în Ajun de Crăciun ceata de colindători este brăul protector al satului ce face legătura între case prin interpretarea unui repertoriu variat de colinde cu melos de inspirație bizantină, în funcție de fondul ideatic, sentimental, dar și tematic: colinde tradiționale, cosmogonice, biblice, profesionale, pentru fată mare, cântece de stea, așa precum e și tipologia focurilor ritualice din Noaptea Învierii: candela, lumânările, făcliile, rugurile și deniile aprinse, care ne fascinează și ne crează impresia că suntem în locuri pitorești, mirifice și miraculoase din paradisul luxuriant al manifestărilor și trăirilor satului cu valorile culturii tradiționale: cântecul, jocul, datina, dulcele grai, portul popular, artizanat și culinărie – toate reflectă concepțiile despre lume și viață a țăranilor agricultori și păstori ce-și leagă destinul de poziția stelelor pe bolta cerească.

Atât de impunător ne vibrează inima când evocăm lumina faptelor mărețe ale ilustrului profesor Nicolae Băieșu, care a plecat în eternitate să se apropie de Dumnezeu, împăcat cu lumea moșilor și strămoșilor noștri ce coboară de pe Columna lui Traian, având visul împlinit că a găsit obârșia tradițiilor etnofolclorice în cultura geto-dacă și în munții latiniei, făcând, astfel, conexiunea între cele 2 lumi: telurică și transcendentă.

Dumitru Bolboceanu, Ziua și Noaptea